

Economisch - Statistische Berichten

46e JAARGANG - 23 AUGUSTUS 1961 - No. 2300

Executele
en
bewindvoering

R. MEES & ZONEN

Rotterdam

BANKIERS EN ASSURANTIE - MAKELAARS

Beheer en administratie van vermogens

Bij het Ministerie van Financiën (Directie Buitenlands Betalingsverkeer) bestaat gelegenheid tot plaatsing van een

doctorandus in de economie

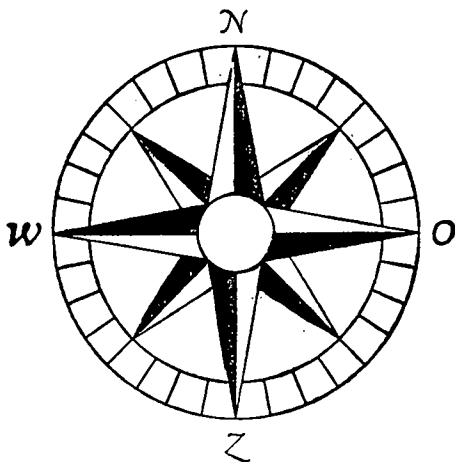
(sociaal-economisch)

Vereist is een scherp analytisch vermogen en een goede uitdrukkingvaardigheid. Leeftijd circa 30 jaar. Salaris afhankelijk van leeftijd en ervaring. Sollicitaties onder nr. 6788/7188 (in linkerbovenhoek brief en env.) aan het Bureau Personeelsvoorziening van de Rijksoverheid, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend, begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

Uit alle windrichtingen

komen dagelijks waardevolle gegevens bij ons binnen, die wij ter beschikking stellen van onze cliënten ter ondersteuning van hun exportactiviteit. Wendt U voor nadere inlichtingen tot één van onze 150 kantoren.

DE TWENTSCHE BANK

Uw financiële raadsman

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010) 3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoornlaan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 6 93 00, toestel 1 of 3.

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Het groeiend tekort aan ongehuwde vrouwen

De ingewijden terzake van de arbeidsverhoudingen hier te lande weten reeds geruime tijd, dat het aanbod van vrouwelijke werkkrachten beneden de primaire verwachting blijft. Aangezien nu in Nederland de arbeid van de gehuwde vrouwen een te verwaarlozen factor mag worden genoemd, moet als vanzelf de vraag rijzen, of mogelijk, door welke oorzaak dan ook, de huwelijksfrequentie is toegenomen, zodat het aantal ongehuwde vrouwen gedurig zou vermindere. Hier ligt inderdaad het zwaartepunt van het probleem; in onze samenleving voltrekt zich een merkwaardige, demografische verschuiving, waarvan de gevolgen nog niet ten volle kunnen worden overzien.

Het traditionele evenwicht in de levende natuur heeft van de aanvang af ook de menselijke verhoudingen beheerst, zodat door de eeuwen heen in het demografisch gebeuren wel fluctuaties optraden, maar van trendbewegingen viel weinig te bespeuren. Omstreeks 1870 begon zich in de westerse landen evenwel het proces van de sterftedaling te voltrekken en daarmee werden min of meer ingrijpende evoluties ingeluid. Slechts op één aspect van de sterftedaling leggen wij in dit verband de nadruk en wel op het verschijnsel van de veranderende getalsverhouding der geslachten, waardoor het zgn. vrouwenoverschot op den duur in een tekort zal overgaan.

Laten wij in herinnering brengen, dat van jaar tot jaar op elke 105 à 106 jongens slechts 100 meisjes worden geboren. Aanvankelijk is er deswege een duidelijk jongensoverschot, doch uit hoofde van de hogere sterfte onder de jongens ten opzichte van de meisjes was het evenwicht reeds op of omstreeks de 20-jarige leeftijd bereikt, dus nog vóór de eigenlijke huwelijksleeftijd. Hieruit volgt, dat vele meisjes niet tot een huwelijk konden komen, aangezien zij boven de leeftijd van 20 jaar in de meerderheid waren.

De sterftedaling is uiteraard aan de beide geslachten ten goede gekomen, doch vooral na de jongste oorlog lag het accent duidelijk bij de mannen en hieruit vloeide weer voort, dat het jongensoverschot bij de geboorte niet meer op 20 jaar was verdwenen; integendeel, de evenwichtsleeftijd, d.w.z. de leeftijd, waarop de beide geslachten met precies gelijke aantallen in de totale bevolking vertegenwoordigd

zijn, werd van jaar tot jaar hoger en thans ligt hij reeds op 31 à 32 jaar. Beneden deze leeftijd zijn de mannen dus in de meerderheid en daarboven de vrouwen. Maar nu is de gevolgtrekking uiterst eenvoudig: de huwelijksfrequentie is sinds de oorlog in niet geringe mate gestegen, nu de meisjes zich in zeer hoge nuptiale kansen verheugen mogen.

Ter adstructie hebben wij in de tabel een vergelijking gemaakt tussen de situaties op 31 mei 1947 en 31 december 1959 en wel uitsluitend met betrekking tot de vrouwelijke bevolking, waarbij weduwen en van echt of tafel en bed gescheiden vrouwen buiten beschouwing zijn gelaten.

Blijkbaar zijn de getallen in dit overzicht uitermate in-

structief. De leeftijdsgroep 15-24 toont bij de ongehuwden een stijging van ruim 2 pCt. en bij de gehuwden een toename van 16 pCt. De groepen 25-34 en 35-44, die goedgeeds van de voor haar gunstige na-oorlogse situatie konden profiteren, laten in weerwil van de toegenomen bevolking een teruggang bij de ongehuwden zien en het lijdt geen

enkele twijfel, dat deze daling ook bij de groepen 45-54 en 55-64 zal optreden, naarmate de tijd voortschrijdt. Een voorzichtige schatting wijst uit, dat wij in vergelijking met het jaar 1947 in de produktieve leeftijdsklassen 15-64 met een afname van 230.000 ongehuwde vrouwen rekening moeten houden.

Onder deze radicaal veranderende omstandigheden lijkt het uitgesloten, dat de verzorging van het nationale produkt alleen door de mannen en de — in aantal voortdurend afnemende — ongehuwde vrouwen ter hand wordt genomen. De tijd is aangebroken, dat sentimentele overwegingen omtrent inschakeling van gehuwde vrouwen in het arbeidsproces terzijde worden gesteld, terwijl de Overheid tot taak heeft om haar fiscale greep zodanig te beperken, dat het zelfstandig karakter van de arbeidsbekwaamheid der gehuwde vrouw volstrekt wordt erkend.

Rest tenslotte de opmerking, dat het jongste advies van de S.-E.R. ten aanzien van de verlaging van de leeftijdsgrens binnen het raam van de A.W.W. in het licht van het bovenstaande een pijnlijke indruk maakt.

Amsterdam,

J. P. VAN ROOIJEN.

leeft. groep	per 31 mei 1947		per 31 december 1959	
	ongehuwd	gehuwd	ongehuwd	gehuwd
0-14	1.375.528	—	1.668.248	—
15-24	665.160	133.280	680.516	154.544
25-34	186.392	518.319	128.270	625.575
35-44	100.235	524.962	76.615	625.739
45-54	70.457	409.990	76.959	531.803
55-64	52.083	263.537	64.846	380.919
65 enz.	47.005	147.683	71.478	237.045
	2.496.860	1.997.771	2.766.932	2.555.625

INHOUD

	Blz.		Blz.
Het groeiend tekort aan ongehuwde vrouwen, door Prof. Dr. J. P. van Rooijen	799	Aantekening:	
De Amerikaanse economie: groei of stagnatie?, door Drs. W. Tims	800	Dr. E. W. Meier over „De Euromarkt in nieuwe dimensies door eventuele toetreding van Groot-Britannië”	807
Investeringsanalyse in bedrijven, door Dr. F. W. C. Blom	802	Boekbespreking:	
Agrarisch structuurbeleid en regionale economische ontwikkelingspolitiek in West-Europa (II), door Ir. J. D. Dorgelo	804	Max Frank: Analyse macroéconomique de la fiscalité belge 1913-1958, bespr. door E. L. Berg	811
Motievenonderzoek, wat kan en niet kan, door Drs. R. H. Haentjes	806	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. R. L. Boissevain	813
		Recente publikaties	812
		Mededeling	812

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.
 Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.
 COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
 J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

De gegevens in het tweede kwartaal van dit jaar tonen een duidelijk herstel van de conjunctuur. De voornaamste conjunctuurindicatoren wijzen op een voortzetting van de expansie. Overigens is er nauwelijks sprake geweest van extra conjunctuurstimulerende maatregelen door de Overheid. De „built-in-stabilizers” hebben hun rol op een juiste wijze vervuld. T.o.v. het bestrijden van de recessie was het optreden van de nieuwe Regering in januari jl. eerder een handicap. De politiek van Kennedy staat duidelijk in het teken van bevordering van de economische groei op de langere termijn. In de komende maanden zullen de nationale bestedingen hoofdzakelijk de verhoogde overheids-uitgaven (o.a. tengevolge van de verhoogde defensie-inspanning) weerspiegelen. De groei van de consumptie zal voornamelijk betrekking hebben op de diensten, terwijl de investeringen zullen toenemen als gevolg van verdere voorraadvorming. De Amerikaanse economie in haar geheel overziende, is er weinig reden voor zeer optimistische verwachtingen.

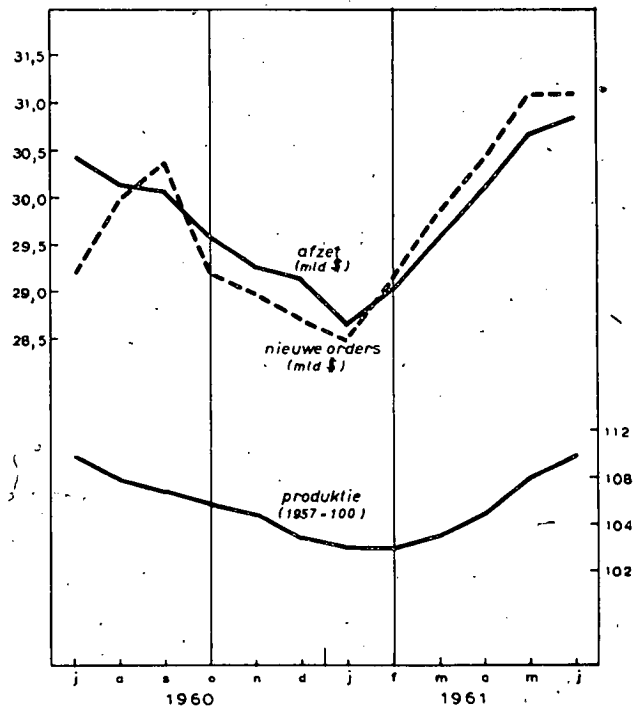
De Amerikaanse economie: groei of stagnatie?

De gegevens betreffende de economische situatie in de Verenigde Staten in het tweede kwartaal van dit jaar wijzen op een duidelijk *herstel van de conjunctuur*. Sinds het bereiken van het dieptepunt van de recessie in de eerste maanden van dit jaar is de industriële produktie weer toegenomen en in juni werd het niveau van voor de recessie weer bereikt. Dit wil uiteraard niet zeggen, dat hiermede de recessie is overwonnen; in feite betekent het alleen, dat gedurende de afgelopen twaalf maanden het produktievolume niet is toegenomen. Zelfs in vergelijking met het geringe groeitempo van de Amerikaanse economie in de afgelopen jaren is dit een uiterst pover resultaat.

Achteraf kan worden geconstateerd, dat de recessie de kortste duur had van alle na-oorlogse inzinkingen en bovendien zeer mild was. Op zichzelf genomen is dit een gunstige kant van deze recessie, maar men dient bij de beoordeling rekening te houden met het feit, dat ook de voorafgaande expansiefase tot de meest gematigde sinds 1948 behoorde. De vraag is daarom, of er een basis is voor optimistische verwachtingen ten aanzien van de naaste toekomst. Welke factoren kunnen in de komende maanden de verdere expansie van de Amerikaanse economie gunstig beïnvloeden?

De voornaamste conjunctuurindicatoren wijzen thans op een *voortzetting van de expansie*. De verhouding tussen afzet en nieuwe orders in de industrie is gunstig, indien wordt afgezien van de zomermaanden, waarin steeds een achterblijven van de nieuwe orders valt waar te nemen. Sinds februari jl. overtreffen de orders de afzet, te nemen in het verleden steeds wees op een verdere uitbreiding van de industriële produktie. Ook lijkt de intering op voorraden tot een einde te komen, wat duidt op een normalisatie van de verhouding tussen afzet en voorraden. Bij verdere toeneming van de afzet in de komende maanden mag worden verwacht, dat ook de voorraden weer een toeneming zullen vertonen.

AEZET, NIEUWE ORDERS EN PRODUKTIE VAN DE AMERIKAANSE INDUSTRIE
recessie 1960 - 1961
na seizoencorrectie

De ontwikkeling in de laatste maanden toont aan, dat de zgn. „built-in-stabilizers” hun rol op een juiste wijze hebben vervuld. Van extra conjunctuurstimulerende maatregelen door de Overheid is immers nauwelijks sprake geweest. De bodem van de recessie werd voornamelijk bepaald door de autonome ontwikkeling van de overheids-uitgaven en -inkomsten; de verminderde economische

activiteit deed de belastingontvangsten belangrijk dalen; terwijl de uitgaven — voornamelijk in de sociale sector — tegelijkertijd toenamen. De discontinuïteit in het beleid, die veroorzaakt werd door het optreden van de nieuwe Administratie onder leiding van President Kennedy in januari van dit jaar, was eerder een handicap dan een positief gebeuren bij het bestrijden van de recessie. Dat het keerpunt circa 3 à 4 weken na de installatie van de nieuwe President werd bereikt, toont in voldoende mate aan, dat deze wijziging in Washington niet de verklaring van het herstel kan zijn. Het moet uitgesloten worden geacht, dat een nieuwe regering in een zo kort tijdsbestek enige invloed kan uitoefenen op de conjuncturele ontwikkeling.

Van meer belang is het na te gaan welke invloed de maatregelen kunnen hebben die in de afgelopen maanden door Kennedy zijn aangekondigd en ten dele reeds door het Congres zijn goedgekeurd. Tot nu toe is nagenoeg geen gebruik gemaakt van instrumenten, die op korte termijn de conjunctuur kunnen beïnvloeden. Slechts werden de werkloosheidsuitkeringen verhoogd en toegekend over langere perioden en er werden verstrekkingen in natura gedaan aan de minstbedeelden. Voor het overige staat de politiek van Kennedy duidelijk in het teken van bevordering van de economische groei op de langere termijn.

Deze nadruk op de lange termijn blijkt duidelijk uit de plannen tot verhoging van de onderwijsuitgaven — inmid-dels grotendeels door het Congres voorlopig afgewezen en ter beoordeling uitgesteld tot het volgende zittingsjaar —, versnelling van het wegenbouwprogramma en verhoging van de uitgaven ten behoeve van de woningbouw. In de laatstgenoemde sector heeft de President alle middelen gekregen die hij verlangde, zodat in de komende maanden een verder herstel van de woningbouw zeker mag worden verwacht. Met name in de sfeer van de zgn. „public housing” waar de vraag zeer groot en het aanbod van woningen tot nu toe zeer teleurstellend was, kan een belangrijke verbetering worden verwacht. De gevolgen zullen echter pas in 1962 en volgende jaren zichtbaar worden. Tenslotte is er reeds gedurende het afgelopen jaar een voortdurende toeneming van de militaire uitgaven geweest, welke zich in de komende periode ongetwijfeld zal voortzetten. In verband met de gespannen politieke situatie rond Berlijn werd einde juli nog eens \$ 3,5 mrd. aan extra uitgaven aangekondigd. De goedkeuring door de Senaat is op een zeer korte termijn verkregen en men mag aannemen, dat de gevolgen van deze verhoogde defensie-inspanning ook binnenkort voelbaar zullen zijn.

De particuliere investeringen vertonen daarentegen een minder gunstig beeld. Weliswaar is er een toeneming waar te nemen, maar deze betreft in hoofdzaak een vergroting van de voorraden in de groot- en kleinhandel. Deze stijging van de voorraden is ten dele gebaseerd op de verwachting, dat in de laatste vier maanden van dit jaar de omzet wat sterker zal stijgen, maar in sommige branches — onder andere de autohandel — wordt nog steeds gekampt met een teleurstellende vraag. De investeringen in vaste activa zullen waarschijnlijk enige toeneming vertonen als gevolg van de overheidsmaatregelen tot stimulering van de woningbouw. De vooruitzichten voor de industriële investeringen worden door de meeste deskundigen in zeer gematigde termen geformuleerd.

De vraag naar consumptiegoederen werd enigszins gestimuleerd door de toeneming van het nationale inkomen sinds februari. Voor een deel werd deze stijging veroor-

zaakt door een toeneming van de werkgelegenheid en verlenging van het aantal gewerkte uren, terwijl anderzijds een krachtige toeneming van overdrachtsinkomens viel waar te nemen. In het eerste halfjaar van 1961 was de toeneming van de consumptieve vraag evenwel voor het grootste deel geconcentreerd in de dienstensector. De consumptie van goederen is daarentegen teleurstellend: het niveau is nog steeds lager dan een jaar geleden. Deze ongunstige ontwikkeling heeft vooral betrekking op de duurzame goederen. Voor deze categorie geldt, dat de vraag niet zozeer afhangt van het inkomensniveau, als wel van de stijging van het inkomen. Zolang het groeitempo van het inkomen gering blijft, kan er weinig sprake zijn van een belangrijke uitbreiding van de vraag in deze sector.

§

De diverse bestedingscategorieën samenvattende kan worden geconstateerd, dat de nationale bestedingen in de komende maanden hoofdzakelijk de verhoogde overheidsuitgaven zullen weerspiegelen. De groei van de consumptie zal hoofdzakelijk betrekking hebben op de diensten, terwijl de investeringen zullen toenemen als gevolg van verdere voorraadvorming. De uitvoer kan wellicht nog iets toenemen als de invoer van grondstoffen weer stijgt door verhoogde industriële activiteit.

Nationale bestedingen (mutaties van kwartaal tot kwartaal) in de Verenigde Staten; 1960, 2e kw. t/m 1961, 2e kw.

(in mrd. \$, op jaarbasis en voor seizoen gecorr.)

	1960, 3e kw.	1960, 4e kw.	1961, 1e kw.	1961, 2e kw.
Part. consumptie ..	-0,2	2,6	-1,6	5,3
w.v. duurz. g.	-1,9	0,4	-4,4	2,4
niet-duurz. g.	-0,6	0,4	0,6	0,5
diensten	2,4	1,8	2,1	2,5
Investeringen	-4,1	-4,9	-5,8	8,2
w.v. vaste acc.	-1,2	-0,7	-3,6	1,7
voorraden	-3,0	-4,3	-2,1	6,5
Overheidsuitg.	2,3	-0,3	3,4	2,5
Netto-uitvoer	0,7	2,1	0,2	-1,8
Bruto nat. prod. ..	-1,3	-0,6	-3,7	14,2
Id., prijzen 1960 ..	-3,5	-2,9	-5,1	14,2

Bron: „Economic Indicators”, juli 1961; laatste kolom voorlopige cijfers.

De verwachtingen voor de nationale bestedingen leiden tot de conclusie, dat in de resterende maanden van dit jaar geen spectaculaire groei van de produktie kan worden verwacht. Dit houdt mede in, dat bij de gegeven snelle groei van de beroepsbevolking de werkloosheid slechts in geringe mate zal dalen. Sinds het begin van dit jaar schommelt het werkloosheidspercentage op een niveau van 6,8 à 6,9 pCt., terwijl een daling in het tweede halfjaar met 1 à 1,5 pCt. wel het beste is wat mag worden aangenomen. Een verdere daling in 1962 ligt in de lijn der verwachting, mede onder invloed van de speciale overheidsmaatregelen tot bestrijding van de regionale werkloosheid.

De ontwikkeling van de betalingsbalans behoeft in de komende maanden geen moeilijkheden te veroorzaken. Gedurende de laatste weken is de afvloeiing van goud verkeerd in een — overigens van zeer geringe betekenis zijnde — terugstroming. Een tijdelijke vermindering van de goudvoorraad met zeer kleine hoeveelheden behoort tot de mogelijkheden, maar is zeker niet van voldoende betekenis om zich zorgen te maken.

Investeringsanalyse in bedrijven

In de laatste tien jaar heeft de investeringsanalyse in bedrijven zich in de Verenigde Staten sterk ontwikkeld en daar ook een wijd verbreide toepassing gekregen. Nu begint de investeringsanalyse ook in Europa meer belangstelling te trekken. In de eerste na-oorlogse jaren had men daar nog niet zo'n grote behoefte aan, want de voor investeringen beschikbare middelen waren nauwelijks voldoende voor de „absoluut dringende” investeringsplannen. Wanneer een bedrijf veel meer orders tegen lonende prijzen kan boeken dan met de bestaande installatie kan worden verwerkt, kan men een uitbreidingsinvestering wel „absoluut dringend” noemen en dan zal die ook wel rendabel zijn. En wanneer een vooroorlogs ketelstation tenslotte wordt afgekeurd, is de vervanging zo „dringend” dat het overbodig is de rentabiliteit van de vervangingsinvestering te gaan begroten. In die jaren kon men wel bijna intuïtief investeren.

Thans is echter de tijd gekomen waarin de concurrentie om de afzet enerzijds en om arbeid anderzijds de bedrijfsrendabiliteit gaat aantasten en het kapitaal aanbod ruim is. Nu moet men, wil het bedrijf zich in de toekomst voorspoedig blijven ontwikkelen, scherper gaan berekenen of het verantwoord is een investering te doen, en evenzeer of het verantwoord is haar achterwege te laten. Een en ander luistert nu veel nauwer¹⁾.

Bij investeringsanalyse begroot men het rendement — in het algemeen berekend over het gemiddeld geïnvesteerde kapitaal gedurende toekomstige jaren — zo verantwoord mogelijk. Dat moet dan een rangschikking van investeringsprojecten naar rendement verwachting mogelijk maken. De meest rendabele investeringen verdienen dan

¹⁾ In Nederland bestaat nog weinig literatuur op het gebied van de investeringsanalyse. Daarom is het zeer goed dat de Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam in „Het vaststellen van investeringsprioriteiten”, uitg. H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden 1960, een internationaal overzicht heeft gegeven van de stand van de wetenschap op dit gebied. Deze studie geeft een wetenschappelijke en principiële beschouwing, geen overzicht van praktijkmethoden.

(vervolg van blz. 801)

De Amerikaanse economie in haar geheel overziende, is er weinig reden voor zeer optimistische verwachtingen. De overheidsuitgaven zullen een verder expansie stimuleren in de rest van het jaar, terwijl op enige versnelling van het groeitempo in 1962 mag worden gehoopt. Vergelijkt men de huidige ontwikkeling met de doeleinden die President Kennedy stelde voor de economische groei gedurende de verkiezingscampagne, dan is er reden voor enige teleurstelling. Weliswaar is de termijn nog te kort om tot duidelijke conclusies te komen, maar de indruk overheerst, dat het bereiken van een groei van 3,5 à 4,0 pCt. per jaar niet

prioriteit. Als er meer goed-rendabele projecten zijn dan de beschikbare middelen toelaten, kan het wenselijk worden daarvoor meer vermogen (eigen en/of vreemd) aan te trekken.

Er zijn natuurlijk projecten waarvan een rendementsberekening een slag in de lucht is, bijv. als men iets geheel nieuws gaat maken of projecten uitvoert zonder meetbaar rendement zoals een laboratoriumgebouw of een kantine. Er zijn ook projecten met een laag rendement die desondanks prioriteit verdienen, bijv. omdat de onderneming daarmee ervaring opdoet welke voor de toekomst van groot belang kan zijn. Maar er blijven vele berekenbare investeringsprojecten over.

Het is te verwachten dat de investeringsanalyse geleidelijk even algemeen gebruikelijk zal worden als bijv. de kostprijscalculatie. De vergelijking daarmee dringt zich trouwens telkens op. Kostprijscalculatie is onontbeerlijk, blijft altijd een benadering, heeft slechts beperkte geldigheid en het rigoreus vasthouden aan een te dogmatische kostprijscalculatie onder veranderde omstandigheden kan wel eens ruïneus zijn. Zo is het ook met de investeringsanalyse.

Een investeringsanalyse bevat drie hoofdelementen met elk een eigen methodiek:

- de bekende of betrouwbaar te schatten gegevens (bijv. kosten van de investering zelf, haar baten en lasten in het eerste jaar);
- de prognose van het verloop van de gebruiksduur in de volgende jaren;
- de calculatie van het rendement.

De wezenlijke moeilijkheid zit natuurlijk in de prognose, want dat blijft gissen. Onze horizon is slechts beperkt, en wie probeert daaroverheen te kijken slaagt daarin niet. Daarom zijn er in de investeringsanalyses prognosetechnieken ontwikkeld welke die moeilijkheden ontwijken. In het algemeen is de methode dat men de exploitatieresultaten voor de naaste toekomst, eventueel slechts voor het eerste jaar, zo nauwkeurig mogelijk begroot en dan op

zo eenvoudig is als tijdens de verkiezingen werd gesteld. Het is daarom te hopen, dat de President bij de uitvoering van zijn economische politiek voldoende steun zal krijgen van het Congres. Indien meerdere punten van zijn programma de weg gaan van zijn onderwijsplan, dan is er weinig reden om een krachtige expansie in 1962 te verwachten. Weliswaar kunnen verhoogde militaire uitgaven een gunstige invloed uitoefenen, maar op langere termijn moet de basis van de economische groei in dit land toch meer worden gezocht in de overige sectoren.

Cambridge (Mass.)

W. TIMS.

grond van bepaalde veronderstellingen, aanneemt dat die resultaten in volgende jaren geleidelijk dalen. Dit laatste is dan vooral gebaseerd op de gedachte dat in latere jaren de concurrentie van intussen nieuw ontwikkelde, betere produktiemiddelen en -methoden de economische resultaten van onze investering zal drukken (toekomstige veroudering).

Bij vervangingsinvesteringen en kleine uitbreidingen maakt men het zich bij de investeringsanalyse gemakkelijk door ervan uit te gaan dat het bedrijf toch blijft voortbestaan. Dan kan de analyse worden beperkt tot een vergelijking van de kosten als men tot de investering overgaat, en wanneer men haar achterwege laat.

Er bestaat bij de verschillende methodes van de investeringsanalyse een samenhang tussen de prognosemethodiek en de calculatiemethodiek. In de eenvoudigste vormen beperkt men zich tot een prognose van de gebruiksduur van het project waarvoor men investeert. Dit is gewoon een gissing; met het oog op de te verwachten veroudering stelt men die gebruiksduur korter dan de technische bruikbaarheidsduur.

Als men dan het rendement berekent uit de bekende gegevens (investeringskosten en begrote exploitatierekening voor het eerste jaar) en de gebruiksduur, zal het geschatte rendement over het gemiddeld geïnvesteerde vermogen mede afhankelijk zijn van de in die voorcalculatie gevolgde afschrijvingsmethode. De calculatiemethode houdt dus zelf ook een prognose-element in, nl. bij de keus volgens welke zij de afschrijving over de verschillende gebruiksjaren verdeelt.

Er zijn in de Verenigde Staten goede academische cursussen, studie- en handboeken over investeringsanalyse. In de vaktijdschriften treft men daar regelmatig artikelen aan van auteurs die hun eigen investeringsformules beter vinden dan die van andere. Men zou daarvan kunnen schrijven en denken dat er een grote verwarring heerst. Dat is echter niet zo: „Pour discuter il faut être d'accord”. Over de grondbeginselen is men het eens, maar de een wil vooral een eenvoudige methode die voor de meeste praktijkgevallen voldoende en vooral handzaam is, en de ander is meer perfectionist en ziet niet op tegen meer omslachtigheid. Dat zal altijd wel zo blijven.

Men is het er wel over eens dat het criterium van de „korte terugverdientijd” in het algemeen verwerpelijk is omdat het niet veel zegt; de winst moet dan juist komen uit de lengte van de gebruiksduur na de terugverdientijd. Tot de algemeen aanvaarde beginselen van de investeringsanalyse behoren tegenwoordig:

1. elk nu modern produktiemiddel zal in de toekomst verouderd blijken. De mate van veroudering moet men zo redelijk mogelijk schatten; men mag het verouderingsproces niet onderschatten, maar overschatting verlamt de modernisering ten onrechte;

2. aan elk investeringsproject moet men de eis stellen van een minimumrendement over het daarin geïnvesteerde vermogen, voordat men van „gaat spreken”;

3. in alle berekeningen moet de belasting ingecalculeerd als een bedrijfslast. Het gaat om investering van ondernemingsvermogen dat na belastingen in de kas moet terugvloeien uit de exploitatie-overschotten en bovendien uit de inkomsten na belastingen rendement voor het ondernemingskapitaal moet leveren.

(advertentie)

Deze principes zijn logisch, maar het is goed om op de consequenties daarvan te wijzen. Zij zijn van belang voor de algemene economische ontwikkeling.

In de meeste investeringsliteratuur baseert men de voorbeelden op een verlangd minimumrendement van 10 pCt. na belastingen over het geïnvesteerde vermogen voor machines en installaties (gebouwen soms 6 pCt.) en dan rekent men met 50 pCt. belastingen. Het minimumvermogensrendement dat vóór belastingen wordt vereist is dan 20 pCt. Dat is een zware minimum-eis die voor veel produktieve investeringen een onoverkomelijk obstakel kan zijn.

Zo moet volgens de MAPI-formule — wellicht de meest bekende en op stevige basis steunende investeringsformule — een investering van f. 100.000 met een geschatte gebruiksduur van 15 jaar zonder restwaarde, in het eerste jaar een exploitatie-overschot van f. 28.000 opleveren (vóór belastingen, rente en afschrijving) om op het gemiddelde geïnvesteerde vermogen een rendement van 10 pCt. na belastingen te kunnen geven (de auteurs van de MAPI-methode zijn het niet eens met de 10 pCt. eis, maar beschouwen haar wel als tamelijk algemeen gebruikelijk).

Hier dringt de vraag zich op, of zulke rendementseisen niet prohibitief kunnen worden voor wenselijke investeringen. De belastingen zijn daar voor de helft schuld aan, maar met een rendementseis van 10 pCt. na belastingen snijden ondernemingen zichzelf investeringsmogelijkheden af. Het is niet onmogelijk dat wie het onderste uit de kan wil hebben, het lid op de neus krijgt.

Dit brengt ons weer op een parallel met de kostprijscalculatie. Een bedrijf kan voor zichzelf als norm stellen dat het zijn verkoopprijzen wil baseren op ten minste de integrale kostprijs verhoogd met 10 pCt. winst. Als men dan altijd alle orders afwijst die minder winst geven zal men soms onderbezet zijn, onderbezettingsverliezen lijden en de gemiddelde kostprijs zien stijgen. Dit kan een vicieuze cirkel worden. Had men als minimum-winstseis 5 pCt. winstopslag gehad en waar het mogelijk was meer winst gemaakt, dan zouden de totale resultaten waarschijnlijk beter zijn geweest.

Beter als geen bedrijf aan investeringsanalyse wil beginnen, zou ik dus willen aanraden de minimum-rendementseis niet bij voorbaat te hoog te stellen, maar wel erop te letten dat dit rendement op de juiste wijze is berekend.

Overveen.

Dr. F. W. C. BLOM.

Agrarisch structuurbeleid en regionale economische ontwikkelingspolitiek in West-Europa

(II)

Agrarisch structuurbeleid in de E.E.G.-landen in de afgelopen jaren.

In de landen van de E.E.G. neemt het overheidsbeleid ter verbetering van de agrarische structuur een sterk uiteenlopende plaats in binnen het geheel van het landbouwbeleid. Onder agrarisch structuurbeleid is hier te verstaan het gedeelte van het overheidsbeleid, dat gericht is op een met de technische ontwikkeling verband houdende blijvende verbetering van de zgn. externe produktie-omstandigheden in de landbouw, zoals de bedrijfsgroottestructuur, de verkavelingstoestand, de ontsluiting (= bereikbaarheid van de cultuurgrond), de waterhuishouding, de toestand, waarin de bedrijfsgebouwen verkeren en de aansluiting op de openbare nutsvoorzieningen. De aandacht, die het structuurbeleid enkele jaren geleden in de E.E.G.-landen ten deel viel, is af te lezen uit tabel 1, waarin de procentuele verdeling van alle regeringsuitgaven voor de landbouw en de voedselvoorziening over een aantal sectoren is weergegeven¹⁾.

TABEL 1.

Regeringsuitgaven voor de landbouw en de voedselvoorziening in de E.E.G.-landen in 1955 of 1955/1956

Sector	Procentuele verdeling van de regeringsuitgaven voor landbouw en voedselvoorziening in				
	België	Frankrijk	Italië	Nederland a)	West-Duitsland
1. Onderzoek, onderwijs en voorlichting	38	5	6	15	11
2. Ziektenbestrijding	8	2	1	3	5
3. Structuurverbeterende werken	1	22	65	40	50
4. Kredietverleningssteun	0	0	1	0	3
5. Toeslagen en subsidies op produktiemiddelen	8	19	2	1	6
6. Nettokosten van prijstoeslagen	6	42	2	26	3
7. Kosten van opslag door de Regering	6	—	20	—	18
8. Consumentensubsidies	5	—	0	15	—
9. Transportsubsidies	—	—	—	—	—
10. Andere toeslagen en subsidies	28	9	3	0	4
Alle bestedingsdoel-einden	100	100	100	100	100
Totale bedragen (x 1.000.000)	B.fr. 1.548	F.fr. 133.000	lire 180.000	f. 450	D.M. 1.030

a) 1956.

Bron: Secretariaat O.E.E.C.; gebaseerd op opgaven door de Regeringen.

Behalve enkele andere verschilpunten valt de relatief belangrijke plaats op van de structuurverbeterende maat-

¹⁾ Ontleend aan „Agricultural policies in Europe and North America; price and income policies”, rapport van de O.E.E.C., Parijs 1957, tabel II.

regelen in Italië en West-Duitsland. In België stond het structuurbeleid in 1955 nog in de kinderschoenen, terwijl Nederland met 40 pCt. van de totale uitgaven de gulden middenweg bewandelde. Het markt- en prijsbeleid blijkt vooral in Frankrijk zeer veel middelen te hebben gekost (sectoren 5, 6 en 7).

Men kan de vraag stellen, of een verband aanwezig is tussen de uiteenlopende mate van belangstelling voor structuurverbeterende werken enerzijds en de huidige agrarische structuur in de verschillende landen anderzijds. Het antwoord op deze vraag is moeilijk te geven door gebrek aan voldoende vergelijkbaar statistisch materiaal. In tabel 2 zijn niettemin enige kengetallen betreffende de agrarische structuur opgenomen, waaraan is toegevoegd een tweetal cijfers (1 en 2) over de relatieve positie van de landbouw binnen de nationale economieën.

TABEL 2.

De agrarische structuur in de E.E.G.-landen

Kengetal	België	Frankrijk	Italië	Luxemburg	Nederland	West-Duitsland	E.E.G.
1. Agrarische beroepsbevolking in pCt. van de totale beroepsbevolking a)	12	26	30	26	11	15	.
2. Percentage van nationaal inkomen uit landbouw en visserij b)	7	16	21	9	11	9	13
3. Cultuurgrond in pCt. van de cultuurgrond der E.E.G. a)	2	47	29	0	3	19	100
4. Bouwland in pCt. van de cultuurgrond a)	53	57	63	54	42	59	58
5. Perc. bedrijven 1-5 ha c)	59	30	67	30	38	47	50
6. Perc. bedrijven 5-10 ha c)	23	22	18	19	27	25	21
7. Gemiddeld aantal kavels per bedrijf	6	34 d)	6	14	4	10	.
8. Gemiddelde kavels-grootte in ha	1,1	0,4	0,5	0,7	2,5	0,7	.

a) 1959.

b) Tegen factorkosten; 1958.

c) 1950 of later.

d) Correctie toegepast.

Bronnen: kengetallen 1 t/m 6: Bureau voor de Statistiek der Europese Gemeenschappen;

kengetallen 7 en 8: „Land Consolidation in Europe”, Internationaal Instituut voor Landaanwinning en Cultuurtechniek, Wageningen 1959;

t.a.v. België en Luxemburg: „Principales conditions de production de l'agriculture des pays membres de la C.E.E.”, E.E.G.-Commissie, Brussel 1960.

Uit deze gegevens krijgt men de globale indruk, dat de agrarische structuur het meest te wensen overlaat in Italië, het land, waarin de landbouw relatief de belangrijkste plaats inneemt en tevens het accent van het overheidsbeleid op de structuurverbeterende werken valt. De nog geringe

activiteit op dit gebied in België stemt niet overeen met de naar verhouding ongunstige bedrijfsgruottestructuur in de Belgische landbouw.

Onze zuiderburen hebben wel enkele projecten uitgevoerd ter verbetering van de waterhuishouding langs rivieren en kanalen. Hierbij was ca. 30.000 ha cultuurgrond betrokken, terwijl ca. 320.000 ha nog te lijden heeft van wateroverlast. De verbetering van landbouwwegen is vrijwel geheel in handen van de gemeentebesturen. Bijna alle landbouwbedrijven beschikken over elektriciteit en krachtstroom, maar niet meer dan 55 pCt. is aangesloten op het waterleidingnet. Verdere aansluiting wordt gesubsidieerd door de Staat.

De eerste ruilverkavelingswet in België dateert van 1956, zodat op dit gebied nog slechts zeer weinig is bereikt. Per 15 februari 1961 waren 7 kleine ruilverkavelingen beëindigd met een totale oppervlakte van ca. 2.600 ha. In uitvoering was een oppervlakte van ca. 56.200 ha, in vooronderzoek 154.000 ha en bovendien aangevraagd voor 163 ruilverkavelingen met totaal ca. 150.000 ha²⁾. Naar schatting komt 900.000 ha voor ruilverkaveling in aanmerking³⁾. Op de begroting van het Ministerie van Landbouw voor 1961 komt een post voor van B.fr. 60 mln. voor ruilverkavelingssubsidie, waarvan het percentage minstens 60 bedraagt. Bovendien kunnen provincies en gemeenten in de kosten bijdragen.

Volgens de Franse ruilverkavelingswet, die van 1941 dateert, draagt de Staat 80 pCt. van de kosten van ruilverkaveling; de resterende 20 pCt. komt voor rekening van de eigenaren. De Franse ruilverkavelingen zijn grotendeels administratieve herindelingen van de grondeigendom zonder andere structuurverbeterende werken, al is een ontwikkeling gaande naar gelijktijdige aanleg van landbouwwegen enz. Thans is in totaal 2.624.000 ha opnieuw verkaveld, terwijl naar schatting nog 11.300.000 ha behoefte heeft aan ruilverkaveling³⁾. Men hoopt in de naaste toekomst 200.000 à 300.000 ha per jaar uit te voeren.

Hoewel in Italië de oppervlakte cultuurgrond, die behoefte heeft aan ruilverkaveling, op 10 mln. à 11 mln. ha wordt geschat, is tot heden slechts voor ca. 10.500 ha een ruilverkaveling uitgevoerd, hoofdzakelijk in de omgeving van Venetië³⁾. Sinds 1941 is weliswaar een regeling betreffende ruilverkaveling voor het gehele land van kracht (als onderdeel van het Burgerlijk Wetboek), doch er is dringend behoefte aan moderne wetgeving op dit gebied in verband met de relatief ongunstige produktie-omstandigheden.

De hiervoor genoemde agrarische structuurpolitiek van de Italiaanse Regering richt zich vooral op de zgn. landhervorming in acht gebieden, voornamelijk gelegen in zuid-Italië, Sicilië en Sardinië. Hiervoor is sinds 1950 een agrarisch ontwikkelingsplan van kracht, waarbij 800.000 ha cultuurgrond betrokken is. Van deze oppervlakte moest men 700.000 ha onteigenen om opnieuw in eigendom te kunnen uitgeven aan kleine boeren. Eind 1956 was reeds ruim 550.000 ha verkaveld tot ruim 100.000 bedrijven van gemiddeld 5,3 ha. Het betreft hier feitelijk een groot kolo-

nisatieproject met een algehele verbetering van de produktie-omstandigheden⁴⁾.

Het op zichzelf staande plan-Fanfani met een looptijd van 12 jaar voorziet in de verstrekking van goedkope kredieten voor mechanisatie, aanleg van irrigatie-installaties en boerderijbouw door de individuele boeren⁵⁾. Het onlangs door de Kamer van Afgevaardigden aangenomen Italiaanse „Groene Plan”, dat bedoeld is voor de periode 1960/1961 t/m 1964/1965, beoogt een overheidssubsidie tot lire 550 mrd. = f. 3,19 mrd., waarvan niet minder dan f. 1,35 mrd. bestemd is voor agrarische structuurverbeteringen excl. de stimulering van bepaalde teelten, verbetering van de veestapel, mechanisatie, voorlichting en onderwijs⁶⁾.

In Luxemburg heeft bijna alle cultuurgrond behoefte aan ruilverkaveling (ca. 137.900 ha). Op grond van een wet van 1951 ter bevordering van de vrijwillige grondruil is slechts 400 ha opnieuw verkaveld. Een ontwerp van een ruilverkavelingswet, opgesteld in 1958, is nog niet aangenomen in verband met het probleem van de „Realteilung” (verdeling van grond in boerennalatenschappen onder de erfgenamen in gelijke porties). Een afzonderlijk wetsontwerp over deze materie is thans in voorbereiding⁷⁾.

De eerste Nederlandse ruilverkavelingswet dateert van 1924; thans is de wet van 1954 van kracht, die voorziet in de uitvoering van ruilverkavelingen, die als integrale streekverbeteringen zijn te beschouwen. Sedert 1924 zijn ruilverkavelingen gereedgekomen voor een totale oppervlakte van 134.130 ha (stand per 31 december 1960), in uitvoering is thans 274.730 ha, terwijl nog is aangevraagd voor niet minder dan 1.215.600 ha⁸⁾. Naar schatting heeft in Nederland 1.500.000 ha een zodanige structuur, dat ruilverkavelingen dienen te worden uitgevoerd. De versnelling in de ruilverkavelingsactiviteit blijkt uit het feit, dat in de periode 1956 t/m 1960 ruilverkavelingen zijn aangevangen over een gemiddelde oppervlakte van 27.500 ha per jaar, terwijl de Regering in 1960 heeft beslist, dat het zgn. middenprogramma van het „Meerjarenplan voor ruilverkaveling en andere cultuurtechnische werken” zal worden uitgevoerd ter grootte van 40.000 ha per jaar. De rijksuitgaven (incl. ontsluitings- en waterbeheersingswerken buiten ruilverkavelingsverband) zijn voor de periode 1961 tot en met 1963 vastgesteld op f. 104 mln. per jaar (excl. aanvullende werken).

In West-Duitsland was de uitvoering van maatregelen tot verbetering van de agrarische structuur tot 1953 een zaak van de afzonderlijke landsregeringen. In dit jaar is de Bondsruilverkavelingswet aangenomen, waardoor de Bondsregering de structuurverbeterende maatregelen sinds 1954 financieel steunt⁷⁾. Ook in West-Duitsland neemt de ruilverkavelingsactiviteit toe. Had deze in de jaren 1950-1958 betrekking op iets meer dan 1.500.000 ha, d.i. ongeveer $\frac{1}{4}$ van de oppervlakte die aan ruilverkaveling behoefte heeft, in de periode 1956-1958 was de gemiddelde jaarlijkse oppervlakte ca. 200.000 ha, d.i. 3,3 pCt. van de te verkavelen oppervlakte. Dit percentage bedraagt voor Nederland in de komende jaren 2,7 per jaar.

²⁾s-Gravenhage.

Ir. J. D. DORGELO.

²⁾ A. de Leeuw: „Problemen van Belgisch ruilverkavelingsrecht” in „Tijdschrift voor Kadaster en Landmeetkunde”, 77 ste jrg., no. 3, 1 juni 1961.

³⁾ H. G. Bohte: „Verbesserung der Agrarstruktur in den E.W.G.-Ländern” in „Innere Kolonisation”, 10e jrg., no. 2, februari 1961.

⁴⁾ L. M. Belotti: „An analysis of the Italian agrarian reform” in „Land Economics”, 36e jrg., no. 2, mei 1960.

⁵⁾ „Agrarische planning in Italië” in „Landbouwwereldnieuws”, 14e jrg., no. 34, 22 augustus 1959.

⁶⁾ „Deutsche Bauernzeitung”, 6 april 1961.

⁷⁾ H. G. Bohte, t.a.p.

⁸⁾ Jaarverslag 1960 van de Cultuurtechnische Dienst enz.

Motievenonderzoek

Wat het kan en niet kan

Motievenonderzoek („motivation research”) — het diepte-onderzoek naar het *waarom* van het optreden of achterwege blijven van bepaalde acties op commercieel gebied — behoort tot het instrumentarium van markt-onderzoek; het is bovendien één van de meest kostbare gereedschappen op dit gebied. Het instrument van het motievenonderzoek zal dan ook slechts dáár ingezet mogen worden waar andere — minder kostbare — instrumenten van marktonderzoek falen.

De kern van de techniek van het motievenonderzoek is het vrije, ongedwongen gesprek, dat wordt gevoerd door een in de psychologie getraind persoon, die t.o.v. het gespreksonderwerp zakelijk niet belanghebbend is, met een vooraf goed geselecteerde reeks van belanghebbenden en (eventuele) belangstellenden. E.e.a. met behulp van een puntenlijst („checklist”). Dat bij dit gesprek, dat soms uren kan duren, gebruik kan worden gemaakt van technieken, die ontleend zijn aan het terrein van de psychologie, doet niets af aan het feit, dat het vrije, ongedwongen gesprek de hoofdzaak is.

De analyse van deze gesprekken (ook wel diepte-interviews genoemd) door een psychologisch en commercieel goed onderlegd analist, levert de eerste resultaten van de techniek van het motievenonderzoek op. Aangezien deze resultaten in dit stadium slechts in de vorm van indicaties kunnen worden weergegeven, zonder dat het mogelijk is, het relatief belang van deze indicaties vast te stellen, is het nuttig door middel van een vrij uitgebreide gestructureerde enquête te trachten een zekere mate van kwantificering van deze indicaties te verkrijgen.

Het is — ik zou bijna zeggen: helaas — duidelijk, dat er maar weinig ondernemingen in de wereld zijn, die de techniek van het motievenonderzoek door eigen krachten ten uitvoer kunnen brengen. Primair is immers het bovenvermelde feit, dat de diepte-interviews geleid worden door in de psychologie getrainde interviewers, die „neutraal” zijn en met het gespreksonderwerp als zodanig geen enkele zakelijke binding hebben. Het zijn slechts de zeer grote ondernemingen, die het zich kunnen permitteren, een buiten hun direct dienstverband staande groep van psychologisch getrainde analisten en interviewers regelmatig een voor hen waardevol marktonderzoek door middel van de techniek van het motievenonderzoek te doen verrichten. Alle overige ondernemingen moeten zich overgeven aan op dit gebied gespecialiseerde „agencies” met alle nadelen van dien, in hoofdzaak voortvloeiend uit het feit dat vele „agencies” weigeren het basismateriaal (de diepte-interviews) ter beschikking te stellen van de onderneming waardoor voor de onderneming belangrijke aspecten verloren kunnen gaan en minder belangrijke aspecten te veel naar voren kunnen worden geschoven.

Gelukkig bestaat er momenteel een tendens, de almacht van deze „agencies” in dit opzicht te breken. Althans in Europa; in de Verenigde Staten van Noord Amerika en elders zijn de „agencies” veel minder geheimzinnig. De ondernemingen die hun motievenonderzoek noodgedwongen aan buitenstaanders moeten uitbesteden bedingen namelijk (o.m. in Duitsland), dat de uitkomsten van de diepte-interviews aan de marktonderzoekafdeling van de desbetreffende ondernemingen ter inzage worden gegeven,

opdat deze hierdoor in staat worden gesteld de essentie uit deze interviews te halen en deze aan een verder kwantitatief onderzoek te doen onderwerpen. Hierdoor wordt in elk geval voorkomen, dat door de, buiten de onderneming staande, „agencies” als uiteindelijk resultaat van de studie aanbevelingen worden gedaan die kant noch wal raken en voor de onderneming in kwestie volkomen onuitvoerbaar zijn (met als gevolg een volkomen afwijzing door de onderneming van deze „dure” marktonderzoek-techniek voor eventuele verdere studies). Tevens wordt hierdoor voorkomen dat eigen observaties van de „agency” in de plaats komen van mislukte diepte-interviews.

Wat kan de techniek van het motievenonderzoek bereiken en wat niet?

Dit onderzoek kan aangeven, wat fout is aan een advertentiecampagne, doch het kan niet aangeven wat de beste advertentiecampagne op dat moment zou moeten zijn. Het kan vaststellen, wat fout is aan de relaties met het wederverkopersapparaat, doch het kan niet aangeven, wat op dat moment de meest ideale relatie met dit apparaat zou moeten zijn. Het kan constateren wat fout is aan een product, een dienst, aan de inhoud van een verkoopbrief, aan de strategie en kwaliteit van het verkoopapparaat; maar het kan niet aangeven, hoe het wél moet. Met andere woorden, een motievenonderzoek kan wél helpen beoordelen wat de resultaten van het commercieel-scheppend talent op een bepaald moment zijn, doch het kan niet aangeven, wat op dat ogenblik van het commerciële talent in een onderneming als optimum verwacht wordt. Het is een voorbehoed- en controle middel, dat een onjuiste beslissing kan voorkomen, zonder evenwel te kunnen aangeven, wat dan wél de juiste beslissing had moeten zijn.

Zo kan een motievenonderzoek aan een exporteur van Nederlandse producten of diensten o.m. mededelen dat het „image” van zijn product of dienst op buitenlandse markten omlaag gehaald wordt door het kleurloze en op bepaalde punten vrij negatieve „image” dat Nederland als land in het buitenland heeft (ouderwets, landelijk, niet technisch, een land van windmolens, klompen, enz.). Evenwel kan dit onderzoek niet aangeven wat er aan gedaan moet worden om het „image” van Nederland en daardoor van een bepaald exportproduct te verbeteren. Dit is een zaak voor de exportondernemingen zelve, waarin degenen die daarvoor aangewezen zijn, moeten trachten met behulp van hun eigen creatieve geest tot een oplossing te komen; een oplossing die ten dele buiten de werksfeer van de eigen onderneming ligt.

Het feit evenwel, dat door middel van de techniek van het motievenonderzoek geconstateerd kan worden, dat aan het „made in Holland” product bezwaren kleven, die voortkomen uit het „image”, dat Nederland momenteel in het buitenland heeft, is — naast vele andere mogelijke ontdekkingen — op zich zelve reeds de kosten waard, die het motievenonderzoek met zich meebrengt. Als zodanig geeft het een prikkel tot grotere inspanning en — waar het het „Holland image” betreft — een prikkel tot grotere gezamenlijke inspanning. Meer geeft het niet, maar ook niet minder.

⁵-Gravenhage.

R. H. HAENTJENS.

Dr. E. W. Meier over: „De Euromarkt in nieuwe dimensies door eventuele toetreding van Groot-Brittannië”

Tijdens de slotzitting van de op Nijenrode gehouden „Export Studieweken” heeft Dr. E. W. Meier in een rede een belangwekkende analyse en beoordeling gegeven van de situatie, zoals deze is ontstaan na het verzoek van Groot-Brittannië tot aansluiting bij de E.E.G. In het onderstaande wordt deze rede, van Dr. Meier, die permanent vertegenwoordiger van de Nederlandse centrale werkgeversverbonden te Brussel is, op een uitvoerige wijze samengevat.

Spreekers betoog werd aangevangen met het signaleren van een perspectief voor een *herstel van de Europese eenheid*.

Het Britse verzoek tot aansluiting bij de E.E.G. heeft namelijk een einde gemaakt aan de onzekere toestand ontstaan na het mislukken van de Maudling-onderhandelingen over een Europese vrijhandelszone, waarna Europa dreigde uiteen te vallen in de blokken van E.E.G. en E.F.T.A. Voor het bedrijfsleven is de Britse beslissing van de grootste betekenis, nu bedrijfspolitiek en investeringsplannen met meer zekerheid en doelmatigheid kunnen worden afgestemd op Europese marktverhoudingen.

Het heeft verschillende jaren geduurd voordat Groot-Brittannië de weerstanden (o.a. het vreemd staan t.o.v. de E.E.G.-gedachte) heeft overwonnen om de conceptie van het E.E.G.-verdrag te willen aanvaarden. De onderhandelingen over een vrijhandelszone (een neo-liberale conceptie) waren tot mislukking gedoemd. De E.E.G.-landen waren ervan overtuigd, dat een gemeenschappelijke markt zonder spelregels en een gemeenschappelijk, althans gecoördineerd, sociaal-economisch beleid niet behoorlijk kan functioneren.

De Nederlandse werkgeversverbonden hebben zich steeds voorstanders verklaard van een grotere Europese markt. Het aangewezen middel daarvoor was een verdere versterking en verdieping van de E.E.G. Deze politiek had alles weg van een pokerspel, omdat het risico werd gelopen van een toenemende tweespalt in Europa. Van de andere kant werd ingezien, dat een succesvolle realisering van de E.E.G. het enige middel was om de Britten te overtuigen. Daarmede kwamen wij in hetzelfde vaarwater als de Franse politiek, doch met volkomen verschillende bestemmingen.

Ook de Nederlandse Regering heeft zich beijverd Groot-Brittannië bij de Europese eenwording te betrekken. Met name het Ministerie van Buitenlandse Zaken heeft daarbij een meer soepele houding ten opzichte van Groot-Brittannië aangenomen, zodat ten onrechte grond werd gegeven aan de Britse aarzeling om toe te treden in afwachting van mogelijke strubbelingen op het continent dan wel van concessies van de zijde van de E.E.G. De Nederlandse houding werd derhalve in Brussel niet steeds begrepen. De huidige Britse stappen zijn voorbereid door bilaterale besprekingen, geëntameerd door de regering van West-Duitsland.

Groot-Brittannië is welkom in de E.E.G.

Groot-Brittannië is welkom als volledige partner in de E.E.G. maar dan dient het zich ook te gedragen naar de regels van het huis. Het is niet nodig om van het E.E.G.-verdrag een idool te maken en er scrupuleus voor te zorgen, dat Groot-Brittannië het E.E.G.-verdrag in al zijn onder-

delen accepteert. Het E.E.G.-verdrag moet echter uitgangspunt voor de onderhandelingen vormen en Groot-Brittannië zal de wezenskenmerken moeten accepteren. Niet mag worden vergeten, dat het E.E.G.-verdrag slechts een kaderverdrag is en op alle onderdelen uitwerking behoeft. Belangrijker is dan ook, dat Groot-Brittannië zijn loyale medewerking verleent aan de verdere economische en politieke eenwording van Europa, waarvan *de grondslagen in het Verdrag van Rome* worden aangetroffen. Welke zijn deze grondslagen?

De E.E.G. beoogt allereerst het scheppen gedurende een overgangperiode van een vrije gemeenschappelijke markt met een vrij verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen. De E.E.G. is echter meer dan een douanegebied, een vrije markt omgeven met een gemeenschappelijk buitentarief. Haar doelstellingen als Gemeenschap zijn gericht op een gestadige en evenwichtige expansie alsmede op een toenemende verbetering van de levensstandaard. Aan de gemeenschappelijke organen is opgedragen geleidelijk het sociaal-economisch beleid van de lid-staten te coördineren en met name op de gebieden van het vervoer, de landbouw en de handelspolitieke betrekkingen met derde landen, een toekomstig gemeenschappelijk beleid te voeren.

De E.E.G. is tot nu toe een succes geweest. Europa heeft in 1960 en in dit jaar een nagenoeg ongeëvenaarde expansie doorgemaakt. Het onderlinge handelsverkeer tussen de zes landen nam in 1960 toe met 25 pCt. ten opzichte van 1959. De buitenlandse handel van de E.E.G. steeg in deze periode met 18 pCt. De industriële productie steeg in 1960 met 11 pCt. ten opzichte van het voorafgaande jaar; het bruto nationaal produkt met 7 pCt. Dit succes is meer aan het vooruitlopen van de industrie op de toekomstige ontwikkeling dan aan de tarievenafbraak te danken.

Het tempo van afbraak van de onderlinge handelsbelemmeringen is met een verlaging van de douanetarieven met 30 pCt. en de opheffing van de contingenten uiterlijk dit jaar, vooruitgelopen op het in het verdrag voorziene schema. De voortgang in de coördinatie van de politiek loopt echter minder vlot. Wel zijn door de Raad van Ministers enige beslissingen getroffen over o.m. de coördinatie van de conjunctuur en de handelspolitiek, en over het vrije verkeer van werknemers, maar over kernpunten als de landbouw- en transportpolitiek zijn de meningen nog verdeeld. De uitgangspunten van dit beleid zullen moeten vaststaan alvorens het groene licht wordt gegeven op 31 december van dit jaar voor de overgang van de eerste naar de tweede etappe en het versnelde tempo van afbraak van handelsbelemmeringen kan worden voortgezet.

Frankrijk maakt zich niet ten onrechte zorgen over een mogelijk vertraging bij de voortgang in de E.E.G. als gevolg van de deelname van Groot-Brittannië welk land zeker mede zal willen spreken over het toekomstig beleid in de E.E.G. Na de gebleken remmende werking van het achterblijven van de gemeenschappelijke politiek op de voortgang in de afbraak van de handelsbelemmeringen is de vraag aan de orde of de gemeenschappelijke politiek,

zoals in het verdrag op bepaalde terreinen voorzien, wel toereikend is. Bovendien is het E.E.G.-verdrag steeds bedoeld als een prelude op een politieke integratie van Europa. Trouwens hiertoe zijn inmiddels tijdens de topconferentie in Bonn op 18 juli 1961 reeds de eerste stappen gezet: besloten werd de politieke eenwording der Europese volkeren te verankeren in een politiek statuut.

Groot-Brittannië als partner in de E.E.G.

In hoeverre zal Groot-Brittannië bereid zijn deel te nemen aan de Europese integratie? Hierover bestaat enig wantrouwen. „Enthousiaste Europeanen aan de overkant in het gezicht slaan; is geen goede manier om de onderhandelingen te beginnen . . .”. In deze woorden onderstreepte de „Manchester Guardian” ongerustheid over twee hoofdgedachten in de speech van Macmillan: afwijzing van een politieke federatie van Europa alsmede beïnvloeding van de politieke ontwikkeling in Europa van binnen uit. Men zou van de veronderstelling mogen uitgaan dat Macmillan in zijn toespraak tot het Lagerhuis de hoofdschotel van het Europese gericht niet direct heeft willen opdienen. Vandaar zijn voorzichtigheid de Britse politici niet kopschuw te maken voor de politieke integratie, welke evenwel inherent is aan de conceptie van het E.E.G.-verdrag.

Uit verschillende toespraken van Macmillan krijgt men echter de indruk, dat hij terdege bewust is van de noodzaak samen te streven naar een sterk en eendrachtig Europa dat de handschoen zal moeten opnemen — de *Berlijnse crisis* heeft dit nogmaals duidelijk gemaakt — tegenover Rusland. Hierin kan Europa alleen slagen door een gezamenlijk politiek optreden, dat zal moeten berusten op economische kracht waartoe alle potentiële middelen in een geïntegreerd Europa zullen moeten worden ingezet.

Alleen in dit bewustzijn zal Groot-Brittannië de kracht kunnen vinden zich aan te passen en mede Europa te sturen naar haar wedergeboorte. De vrijwel unanieme afwijzing door het Britse Lagerhuis van de federatieve gedachte werkt vooralsnog benauwend t.a.v. de toekomstige Britse invloed van binnenuit op de Europese eenwording. In de komende onderhandelingen zullen de Britten spoedig hun bedoelingen moeten ontmaskeren. Macmillan heeft namelijk verklaard dat geen enkele Britse regering aan de Europese Gemeenschappen zal kunnen deelnemen zonder voorafgaande onderhandelingen over tegemoetkomingen aan de Gemeenebestanden, de partners in de E.F.T.A. en de Britse boeren. De oplossingen, welke voor deze Britse voorbehouden kunnen worden gevonden zijn bepalend voor het overeind blijven van de E.E.G. als supra-nationale gemeenschap.

1. *Commonwealth preferenties.*

Van de totale invoer in Groot-Brittannië in 1960 van ca. f. 40 mrd., kwam ongeveer 40 pCt. uit de Gemeenebestanden. De commonwealth preferenties, welke overigens slechts ca. f. 5 mrd. van de export van de Gemeenebestanden betreffen, bezitten verschillende facetten. Bezien vanuit de Commonwealthlanden, gaat een substantieel gedeelte van de export van deze landen naar de Britse markt, waar deze preferenties worden genoten. Uit de reacties op de reis, welke door enkele leden van het Britse kabinet naar de landen van het Gemeenebest is gemaakt, is duidelijk gebleken, dat landen als Nieuw-Zeeland (zuivelprodukten), Ghana en Nigeria zich ernstig zorgen maken over hun preferentiële positie en afzetmogelijkheden op de Britse markt. Daarenboven

komen in de Gemeenebestanden ook niet-economische bezwaren tegen de E.E.G. naar voren. Is het niettemin geen kortzichtigheid Groot-Brittannië te weerhouden van deelname aan de E.E.G.? Een economisch krachtig Groot-Brittannië is waarschijnlijk van meer belang voor de instandhouding van het Gemeenebest dan een reeds gedeeltelijk overleefd preferent tariefstelsel.

Het bezwaar tegen de commonwealth preferenties, dat echter evenzeer de preferenties treft die door de E.E.G. worden verleend aan de geassocieerde landen en gebieden overzee (in het bijzonder de vroegere Franse gebieden in Afrika) is haar discriminerend karakter. Europa kan zich niet langer veroorloven haar aandacht eenzijdig te richten op vroegere koloniale gebieden, maar zal met name alle ontwikkelingslanden afzetmogelijkheden op de Euromarkt moeten bieden. Ook de Verenigde Staten verzetten zich tegen een mondiale preferentiële zone, die naast de Euromarktlanden, de met de E.E.G. geassocieerde gebieden en Gemeenebestanden zou omvatten.

De Nederlandse regering dient derhalve pal te staan voor een niet discriminerend en liberaal invoerbeleid van de E.E.G. Tariefpreferenties, welke in feite openingen betekenen in het gemeenschappelijk buitentarief kunnen concurrentievervalsingen uitlokken. Men mag echter dit probleem niet overdrijven. De mogelijke concurrentievervalsingen beperken zich slechts tot enkele procenten van de industriële invoer in het Verenigd Koninkrijk. Overigens zijn deze distorsies voorlopig nauwelijks te analyseren, omdat het buitentarief niet bij voorbaat vaststaat. Integendeel, er zullen opnieuw onderhandelingen over het buitentarief nodig zijn als gevolg van de opheffing van de preferenties, waarbij het E.E.G.-buitentarief (minus 20 pct.) het uitgangspunt moet vormen. Daarbij kan een indeling in de volgende produkten worden gemaakt:

a. *Tropische produkten.* Zowel Groot-Brittannië als de E.E.G.-landen zullen hun preferenties ten gunste van bepaalde landen moeten opgeven ter wille van een algemene vrije invoermogelijkheid, die gepaard gaat met een verlichting van fiscale belastingen op bijv. koffie, cacao, thee en tabak. Eventuele compensatie voor de Gemeenebestanden, resp. de geassocieerde gebieden, zal straks in de vorm van grotere financiële, technische en sociale bijstand moeten worden gegeven in het kader van een grootscheepse hulpactie, welke gericht is op alle ontwikkelingslanden, incl. Zuid-Amerika.

b. *Grondstoffen.* Ook hier is een liberale invoerpolitiek gewenst. Dit houdt in, dat van Nederlandse zijde verlaging, zo niet afschaffing, wordt gevraagd van de E.E.G.-buitentarieven op o.a. aluminium, lood en zink. In Groot-Brittannië is 80 pCt. van de invoer van grondstoffen vrij van rechten. Distorsies zijn hier nauwelijks te verwachten.

c. *Agrarische produkten van gematigd klimaat.* Het invoerregime zal bij deze produkten worden bepaald door de gemeenschappelijke landbouwpolitiek in de E.E.G., waar nog op wordt teruggekomen. T.b.v. de landen van het Gemeenebest zouden bepaalde toezeggingen kunnen worden gedaan inzake afzetkansen op de Britse markt door tariefcontingenten, tenzij compensaties door de zes E.E.G.-landen worden gegeven. Overgangsregelingen zijn hier mogelijk.

d. *Industriële produkten.* De tariefcontingenten betekenen, dat industriële produkten uit de Commonwealth in een gelijke concurrentiepositie worden geplaatst als de continentale exportprodukten op de Britse markt. Dit is vooral van toepassing op de Canadese export.

In beginsel dienen deze tariefpreferenties te worden ingewisseld tegen algemene tariefverlagingen, waaromtrent reeds in het kader van de tariefonderhandelingen in het G.A.T.T. toezeggingen zijn gedaan. Gevaar voor distorsies treedt op bij halffabrikaten en eindprodukten afkomstig uit Gemeenebestlanden met lage lonen zoals ruw-doek en jute garens respect. textiel en lederwaren.

2. Landbouwintegratie.

De landbouwsector zal een wezenlijk deel moeten blijven uitmaken van de gemeenschappelijke markt. Groot-Brittannië zal zijn toeslagsysteem van subsidies aan de boeren (ca. f. 2,5 mrd. per jaar) en lage rechten moeten opgeven voor het continentale systeem van relatief hoge consumentenprijzen, gegarandeerd door o.a. een bescherming aan de buitengrens van heffingen, invoerrechten en contingenten. De toetreding van Groot-Brittannië en Denemarken kan een versterking betekenen van het Nederlandse standpunt, waar in een strikt protectionistische landbouwmarkt met hoge prijzen en overproductie wordt afgewezen. Tegenover een prijsstijging van de kosten van levensonderhoud in Groot-Brittannië met naar schatting 3 pCt., zou een verlichting van de belastingen kunnen worden bereikt. Voor het overige gedeelte zullen de exporterende landen van voedings- en genotmiddelen, zowel de landen van het Gemeenebest als ook Nederland, profiteren van de betere prijzen, waardoor ongetwijfeld perspectieven op de Britse markt worden geboden. Het zal de vraag zijn of de onderhandelaars er hier zonder overgangsmaatregelen uitkomen, al zijn de problemen zeker niet onoplosbaar.

3. E.F.T.A.-landen.

De Europese Vrijhandelsassociatie, welke opgezet werd voor het verkrijgen van een onderhandelingspositie, is een volslagen mislukking geworden. Na het verzoek om deelname aan de E.E.G. door Groot-Brittannië zullen de overige leden van de E.F.T.A. geen andere keus hebben dan eveneens te opteren voor de E.E.G. Indien politieke redenen dit onmogelijk maken, zou de constructie van een associatie moeten worden gezien. Het is van het grootste belang, dat alle Europese landen deel gaan uitmaken van de Europese markt. Het toetreden van de Scandinavische landen tot de E.E.G. zal voor de hout- en papierindustrie betekenen, dat speciale oplossingen voor de concurrentievraagstukken in deze sectoren moeten worden verkregen.

Ook landen als Israël, Turkije, Ierland en Spanje zullen mogelijk deelnemen aan de E.E.G.

Overige problemen en de te volgen procedure.

De verwachting bestaat, dat reeds in september de onderhandelingen zullen beginnen. Het is zeker de vraag of deze beperkt blijven tot bovengenoemde problemen van Commonwealth, landbouwintegratie en aansluiting van de overige E.F.T.A.-landen bij de E.E.G. Groot-Brittannië zal zeker mede willen spreken over de sociale en economische politiek, het kartelbeleid, de harmonisatie van de wetgevingen en belastingen, het vervoerbeleid, het vestigingsbeleid, het vrije verkeer van arbeidskrachten enz.

Over de procedure staat nog niets vast. In ieder geval is het bepaaldelijk ongewenst dat de voortgang van de integratie tussen de zes landen wordt stopgezet. Dit geldt bijv. ten aanzien van het overleg dat gaande is over de landbouwintegratie, het vervoer in de E.E.G. en de „equal pay” bepalingen, welke de obstakels vormen voor de over-

elk aandeel

'Vereenigd

Bezit van

1894'

vormt in

feite een

deskundig

samengestelde

aandelen-

portefeuille

Dit is mogelijk, omdat 'Vereenigd Bezit' een beleggingsmaatschappij is, die de gezamenlijke inbreng van haar aandeelhouders belegt in ca. 200 zorgvuldig geselecteerde fondsen. Zodoende wordt een belang verkregen bij tal van bedrijfstakken in binnen- en buitenland. Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verschaft U een aantrekkelijk rendement met beperking van risico.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD

BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico.

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

gang van de eerste naar de tweede etappe. Wellicht zou een oplossing kunnen worden gevonden in het uitnodigen van Groot-Brittannië als waarnemer bij de interne besprekingen in de E.E.G. De E.E.G. kan op deze wijze ook het noodzakelijke begrip wekken voor haar denkbeelden.

Het voorstel van de Duitse industrie om in afwachting van de ongetwijfeld langdurige onderhandelingen, de interne tariefverlagingen en contingentsverruiming op wederkerigheidsbasis tot de E.F.T.A.-landen uit te breiden, is niet aantrekkelijk. Deze tegemoetkoming zal het Verenigd Koninkrijk niet aansporen tot een spoedige aanvaarding van de meer fundamentele E.E.G.-conceptie.

Evenals bij de onderhandelingen over de aansluiting van ons land bij de E.E.G.-vertegenwoordigers van het bedrijfsleven in de Nederlandse onderhandelingsdelegatie waren betrokken, mag verwacht worden dat ook thans de industrie ten nauwste bij de komende besprekingen zal worden betrokken.

Overigens kan Europa zich niet veroorloven de besprekingen tussen de E.E.G. en Groot-Brittannië tot mislukking te doemen. Feitelijk is dit nauwelijks een mogelijkheid, waarmede rekening gehouden moet worden.

Perspectieven.

Op de politieke betekenis van de Britse binnentreding in het huis van de E.E.G. wordt niet ingegaan. Economisch gezien doet de komst van Groot-Brittannië terugdenken aan de benarde situatie, waarin Frankrijk het E.E.G.-verdrag heeft aanvaard. Ook Groot-Brittannië verkeert in een toestand van economische stagnatie, conservatisme en bescheiden monetaire reserves. Zoals Frankrijk een verjongingskuur heeft ondergaan door de impulsen van de Euromarkt, zo moege ook Groot-Brittannië haar expansiekracht hervinden. Illustratief is de vergelijking van de stijging van het nationaal inkomen in een aantal Westerse landen.

TABEL 1.

Stijging van het reëel nationaal inkomen over de periode 1950-1959 (1950 = 100)

	Index 1959	Gemiddelde jaarlijkse toename in pCt.
België	127	3
Frankrijk	142	4,75
Nederland	152	5,8
Italië	158	6,4
West-Duitsland	189	9,9
Groot-Brittannië	119	2,1
Canada	142	4,7
Verenigde Staten	135	4

Uit deze gegevens blijkt, welke achterstand Groot-Brittannië in de afgelopen jaren heeft opgelopen. Terwijl Groot-Brittannië wellicht in vele opzichten voorlopig een blok aan het been zal zijn van het spankrachtige continentale Europa, liggen de perspectieven van de aansluiting vooral in de toekomstige mogelijkheden van de Britse economie. Niet alleen Groot-Brittannië maar alle Europese landen zullen hier in de toekomst van kunnen profiteren. Veel zal van de Britse bereidheid afhangen mede Europa te stuwen naar haar wedergeboorte.

Een Europees marktgebied van 300 mln. consumenten dat alle Westeuropese landen zal omvatten biedt uiteraard ongekende perspectieven voor een doelmatige en efficiënte

productie. De opgave waarvoor de Europese organen komen te staan op deze markt in zijn grotere dimensies te doen functioneren is ongetwijfeld verzaamd.

Dit industrieel Europees marktgebied mag zich niet isoleren van de rest van de wereld. In de wedijver met de communistische landen zal Europa de herwonnen krachten moeten inzetten voor de ontwikkeling van achtergebleven gebieden, mede door het volgen van een open markt politiek.

De centrale ligging van Nederland plaatst de Nederlandse industrie in een unieke positie. Op de Britse markt doen zich goede mogelijkheden voor, bijv. voor de afzet van chemische- en metaalproducten en voedings- en genotmiddelen. De scherpere concurrentie houdt zeker risico's in doch met inspanning van alle krachten zullen deze perspectieven voor de economische expansie van ons land moeten worden gerealiseerd. De Nederlandse industrie zal zich daarbij niet tevreden mogen stellen als toeleveringsbedrijf voor haar Europese concurrenten te fungeren, doch zal ook haar afzetkansen overzee moeten exploreren.

In de onderstaande twee tabellen wordt een overzicht weergegeven van de export en preferentiële rechten van een aantal niet-Europese landen naar hun huidige of voormalige „moederlanden”.

TABEL 2.

Preferenties, die door enkele geselecteerde landen. t.o.v. Frankrijk en Groot-Brittannië in 1957 werden verkregen (in procenten)

	Franse markt	
	a)	b)
Voormalig Frans West-Afrika	9	53
„ „ Equatoriaal Afrika	3	10
„ „ Kameroen	9	51
Madagascar	11	55
Marokko	14	57
Tunesië	14	62
Britse markt		
	a)	b)
Brits West-Afrika	6	79
„ Centraal-Afrika	2	42
„ Oost-Afrika	4	90
Unie van Zuid-Afrika	5	53
Australië	4	48

a) de gemiddelde preferentiemarge
b) het van de preferenties profiterende aandeel van de totale export naar „het moederland”.

Bron: „Economic Survey of Europe”.

Na de rede van Dr. Meier werd gelegenheid gegeven tot het stellen van enige vragen. Inzake de vraag naar de rol van eventuele politieke druk door de Verenigde Staten t.o.v. het verzoek van Groot-Brittannië tot aansluiting bij de E.E.G., meende de inleider dat de politieke invloed van de Verenigde Staten niet de belangrijkste factor is geweest. Wel heeft Kennedy „het groene licht gegeven” na de aanvankelijke bezwaren van de Verenigde Staten tegen een dergelijke aansluiting.

TABEL 3.

Aandeel van de totale export naar voormalige of huidige „Moederlanden” a)

	1938	1950	1959
India	34b)	22	28
Pakistan	—	14	18
Hongkong	4	5	14
Birma	14	4	9
Kenia	29c)	35	25
Nigerië	67	79	51
Mauretanië	85	49	81
Noord-Rhodesië	39	48	46d)
Tanganyika	32	43	35
Oeganda	—	28	20
Ghana	63	40	31
Unie van Zuid-Afrika	34	27	30
Algerië	83	73	82
Marokko	44	37	45
Tunesië	56	46	51
Voormalig Frans Equatoriaal Afrika	69	70	58
Madagascar	79	77	57
Voormalig Frans Kameroen	56	58	53
„ „ West-Afrika	79	71	67
Kongo (Leopoldville)	84	58	44
Somalië (voormalig Italiaans)	—	75e)	76
Angola	43	31	18
Mozambique	33	34	48

- a) Groot-Brittannië - Gemenebestlanden
 Frankrijk - Franse Gemeenschapslanden
 België - Kongo (Leopoldville)
 Italië - Voormalig Italiaans Trustee gebied in Somalië

Portugal - Angola en Mozambique

b) Inclusief Pakistan

c) Inclusief Oeganda

d) Federatie van Rhodesië en Nyassaland

e) 1951

Bron: „Direction of International Trade”; United Nations „Yearbook of International Trade Statistics”; „The Commonwealth and the Sterling Area-Statistical Abstracts” en „Economic Survey of Europe, 1960”.

Een andere vraag betrof de doorzettingskracht van het Nederlandse standpunt binnen het kader van de *stemverhoudingen*. Dr. Meier meende dat Frankrijk, België en Groot-Brittannië de preferentiële rechten willen beperken tot de geassocieerde gebieden en de gemenebestlanden. Bij een meer mondiale visie kan Nederland echter steun verwachten van West-Duitsland en van de houding van de door buitensluiting bedreigde landen.

BOEKBESPREKING

Max Frank: *Analyse macroéconomique de la fiscalité belge 1913-1958*. Editions Dulbéa, Bruxelles 1960, 379 blz.

Met deze macro-economische analyse van het Belgische belastingstelsel heeft Frank zich een dubbele taak gesteld: hij onderzoekt in de eerste plaats in welke mate de belastingen invloed hebben op de verdeling van het nationaal inkomen, op het niveau van de produktiekosten en op de verdeling van het vermogen in de private sector van de volkshuishouding; de tweede fase van zijn analyse bestaat uit een kritische confrontatie van de gevonden resultaten met de belangrijkste economische en sociale doelstellingen.

Zijn werkwijze is — zeer globaal — de volgende. Na presentatie van de kwantitatieve gegevens, vergelijkt schrijver de gevonden cijfers over een reeks van jaren. (Soms worden deze vergelijkingen in de tijd aangevuld met vergelijkingen met andere landen). De aldus geconstateerde

verschillen worden geïnterpreteerd, waarna tenslotte schrijver zijn waardering van de situatie weergeeft, in de voorkomende gevallen gepaard met voorstellen tot verbetering.

Wanneer het boek op de „normale” wijze wordt gelezen — de auteur raadt de niet-gespecialiseerde lezer echter aan met het laatste hoofdstuk te beginnen — ontmoet men achtereenvolgens zes hoofdstukken: classificatie van de overheidsinkomsten; globale analyse van de overheidsheffingen; macro-economische analyse van de belastingen op het inkomen der produktiefactoren, van de belastingen op het vermogensverkeer en van de kostprijsverhogende belastingen en tot slot: het Belgische belastingstelsel, economisch en financieel bezien. De inhoud van dit interessante boek zou nochtans te weinig eer worden aangedaan wanneer met het bovenstaande werd volstaan. Gezien de omvang van het werk is het echter niet mogelijk een volledig beeld van de inhoud te geven; het volgende geeft dan ook slechts enkele hoofdlijnen en belangwekkende conclusies.

Het eerste hoofdstuk bevat goeddeels een uiteenzetting en verantwoording van de gekozen indeling van de belastingen naar economisch relevante maatstaven en een beschrijving van het gebruikte cijfermateriaal, dat ten dele het Belgische nationale rekeningenstelsel, ten dele een recente input-outputanalyse tot basis heeft: Het principiële probleem van de belastingafwenteling wordt door Frank kort bezien: no. 39 - 39 ter ¹⁾; bij de behandeling van de kostprijsverhogende belastingen komt hij er nog op terug (523 - 525). Schrijver acht het afwentelingsprobleem voornamelijk onmeetbaar, zo niet onoplosbaar (39 bis) en zijn analyse is gebaseerd op de hypothese dat de kostprijsverhogende belastingen *ten volle*, de overige belastingen *in het geheel niet* worden afgewenteld.

Met het feit dat de belastingen nu worden onderscheiden naar de „economische aard” van het belastbare object en niet naar de mate, waarin afwenteling mogelijk is, wordt dit probleem intussen niet opgelost: de kwalitatieve conclusies die de auteur uiteindelijk uit de resultaten van zijn onderzoek trekt hebben in het bijzonder betrekking op de inkomensverdeling; de vraag of en in welke mate een belasting wordt afgewenteld is essentieel voor de grootte van de invloed van deze belasting op de inkomensverdeling.

De premies der sociale verzekering worden beschouwd als overheidsheffingen naar de maatstaf van het inkomen van de economische subjecten. Het zou ook zeer goed verdedigbaar zijn geweest een deel van deze „parafiscale” heffingen te zien als kostprijsverhogend (51 - 54). Daar alle vergelijkingen met betrekking tot heffingen naar het inkomen zowel in- als exclusief de sociale verzekeringspremie zijn weergegeven, kan de lezer zijn eigen visie op deze zaak enig recht doen wedervaren.

In hoofdstuk II komt een globale vergelijking van de drie eerder genoemde categorieën belastingen aan de orde. Frank onderscheidt de bruto en netto opbrengst van deze belastinggroepen ter bepaling van een globale bruto en netto belastingdruk. Ter bepaling van bijv. de nettodruk van de belastingen naar het inkomen, wordt van de bruto-opbrengst afgetrokken het bedrag van de inkomensoverdrachten die de Overheid verstrekt naar de maatstaf van het inkomen. In 1958 bedroegen de Belgische belastingen naar het inkomen, naar vermogenstransacties en de kostprijsverhogende belastingen, alle „netto”, uitgedrukt in pCt. van het totaal resp. 36,0, 2,1 en 61,9.

¹⁾ De (groepen van) alinea's van het boek zijn doorlopend genummerd.

Nu is het juist een verdienste van dit werk dat het macro-economische beschouwingen bevat die niet blijven staan bij dergelijke globale grootheden als vermeld in de vorige alinea. De auteur wil met zijn studie eigenlijk de zeer beperkte waarde van zulke grove grootheden aantonen. Dat hij toch enige tabellen geeft over en beschouwingen wijdt aan de verhouding tussen belastingopbrengst en nationaal inkomen (107-111) — aan het nut waarvan hij op overtuigende gronden twijfelt (101-105) — berust dan ook slechts op een streven naar volledigheid.

Uit het vele dat de drie volgende — en belangrijkste — hoofdstukken bieden, worden hier slechts enkele opvallende resultaten vermeld. De confrontatie van de verschillende bestanddelen van het nationaal inkomen met de op basis van die inkomensbestanddelen geheven belastingen toont onder andere, dat de belastingdruk op het inkomen van werknemers is toegenomen door een onvoldoende aanpassing van de tarieven en belastingvrije minima aan de geldontwaarding (207-210). Het feit dat de werknemers zich in het algemeen nauwelijks aan de belastingdruk kunnen onttrekken (211) betekent in België een reële en grote „handicap” ten opzichte van vele overige belastingplichtigen.

Zo wordt het relatief zeer lage niveau van de belastingdruk op het inkomen uit individuele bedrijven, w.o. vrije beroepen, land-, tuin- en bosbouw, voor een groot deel verklaard uit wat Frank noemt de *fiscale onderwaardering van het belastbare bedrag*. Deze onderwaardering is een gevolg van belastingfraude, van het legaal „ontgaan” van belastingen en van overeenkomsten tussen de belastingadministratie en groepen belastingplichtigen, bij welke overeenkomsten het belastbaar inkomen van de groepsleden wordt vastgesteld op basis van het inkomen van het „marginale lid”. Dat het hier om belangrijke bedragen gaat blijkt wel uit tabel 53: de belastingderving als hierboven bedoeld wordt voor 1953 geschat op ruim B.fr. 10 mrd. (zie 272-288 en 383-395).

Bij de analyse van de belastingen naar het inkomen der produktiefactoren, gesplitst naar bedrijfstakken, wordt het begrip „technische belastingcoëfficiënt” gehanteerd (367-372; 526-532); deze coëfficiënt geeft het bedrag van de additionele opbrengst van een bepaalde belastingsoort, wanneer de produktie van een bedrijfstak met één eenheid wordt uitgebreid. Met behulp van dit instrument volgen enkele interessante berekeningen van de fiscale gevolgen van wijzigingen in de vraag naar bepaalde produkten. Deze berekeningen hebben slechts een beperkte geldigheid, doch de schrijver waarschuwt steeds wanneer zijn resultaten met de nodige reserve moeten worden beoordeeld.

De belastingen die worden geheven naar de maatstaf van het vermogensverkeer (hoofdstuk IV), vormen volgens Frank een belemmering voor een gezonde economische ontwikkeling: de belastingdruk op vermogensoverdrachten tegen bezwarende titel is belangrijk hoger dan die op vermogensoverdrachten om niet (i.c. de druk van successierecht e.d.) (467-480). Schrijver pleit voor de invoering van een synthetische vermogensbelasting in België (481-485).

Bij de analyse van de kostprijsverhogende belastingen blijkt dat de *netto* druk van die belastingen op de export in 1953 negatief was: - 0,1 pCt. (546). Met behulp van recente budgetonderzoekingen heeft Frank berekend dat de druk van de kostprijsverhogende belastingen regressief is ten opzichte van de consumptie en wellicht progressief naar de gezinsomvang (549-553). Nu zijn de cijfers waaruit deze conclusies — met voorbehoud — worden getrokken, weinig overtuigend. Onder andere hier wreekt

zich schrijvers gewoonte de percentages op een decimaal nauwkeurig te hanteren: de reserves die bij de bespreking van het cijfermateriaal in acht worden genomen, worden door deze schijnbare exactheid van de resultaten wel eens weersproken.

Het laatste hoofdstuk kan als inleidende samenvatting worden gelezen, hoewel het vaak verder gaat dan het voorafgaande. Tot slot enkele stellingen uit de samenvatting. De kostprijsverhogende belastingen voldoen in steeds mindere mate aan de eisen van een verantwoorde sociale politiek: naarmate de welstand van de minst draagkrachtigen toeneemt, wordt hun inkomen voor een steeds geringer deel aan primaire levensbehoeften besteed; de progressie van de kostprijsverhogende belastingen gaat zo steeds meer verloren (605-607). Het Belgische belastingstelsel begunstigt de private besparingen sterker dan uit een economisch oogpunt gewenst is (621-626). De structurele begrotingstekorten leveren de Minister van Financiën over aan de gunsten van de Belgische kapitaalmarkt; een actieve conjunctuurpolitiek is onmogelijk bij een structureel te lage belastingdruk.

Dat een betere kennismaking met het hier besproken boek van harte wordt aanbevolen, moge intussen duidelijk zijn geworden.

's-Gravenhage.

E. L. BERG.

RECENTE PUBLIKATIES

N.V. Drukkerij en Uitgeverij J. H. de Bussy: International Organisations, Amsterdam 1960, 99 blz., f. 4,90.

Attente krantelers, nijvere functionarissen in vele geledingen van het bedrijfsleven, ambitieuze studenten en vele andere toeschouwers en medespelers van deze dynamische tijd houden regelmatig geconfronteerd met namen als V.N., E.E.G., E.G.K.S., F.A.O., I.L.O., I.M.F., Euratom, Benelux en W.E.U. Deze namen zijn een kleine keuze uit het weelderig groeiende aantal internationale organisaties. Velen zien er dan ook geen „G.A.T.T.” meer in. Met een beschrijving van o.a. doel, organen, publikaties, leidende functionarissen en adres van 65 internationale organisaties, die t.o.v. Europa een rol spelen, fungeert het bovengenoemde boekje als gids in een doolhof.

MEDEDELING

Exportstudieweken op Nijenrode

De rede van Dr. E. W. Meier over de eventuele toetreding van Groot-Brittannië tot de E.E.G., welke elders in dit nummer is weergegeven, vormde een onderdeel van het programma, waarmee de eerste exportstudieweken op kasteel Nijenrode werden afgesloten. Deze cursus is ten behoeve van functionarissen die een verantwoordelijke positie in de export moeten bekleden.

Zeventien personen vormden de deelnemers aan de in twee fasen gesplitste cursus (tweemaal drie weken respect. in januari en augustus). Het resultaat van het experiment heeft een continuering in het volgende jaar gerechtigd. De cursusduur is echter teruggebracht tot tweemaal een periode van twee weken, respect. van 8 tot 20 januari a.s. en van 6 tot 18 augustus a.s. De aanmelding dient voor 1 november a.s. te geschieden bij het secretariaat van de „Nijenrode Export Studieweken”.

Geldmarkt.

Reeds sedert de val van Troje is het bekend, dat men de Grieken dient te vrezen wanneer zij met geschenken komen. Het zal nog moeten blijken of de bankiers zich van deze aloude wijsheid hadden dienen bewust te zijn, toen in de afgelopen week De Nederlandsche Bank het verplichte kaspercentage voor de periode 22 augustus/21 september van 10 op 8 verlaagde. Dit vrijkomen uit de renteloze sfeer van ca. f. 150 mln. is ongetwijfeld een verrassing. Weliswaar is in het verleden herhaaldelijk het kaspercentage verlaagd bij de uitgifte van een staatslening, maar het motief voor een dergelijke verlaging was ditmaal weinig duidelijk. De storting ad ca. f. 295 mln. moest op de laatste dag van de „oude” kasreserveperiode geschieden, reeds vorige week waren de saldi der banken op f. 977 mln. ca. f. 235 mln. boven het verplichte bedrag en bovendien mocht betaling geschieden met schatkistpapier vervallend in de periode januari/april 1962, een faciliteit waar de banken, thans waarschijnlijk weinig gebruik van zullen hebben gemaakt. Het feit dat hiervoor geen korterlopend schatkistpapier werd aangewezen duidt er wellicht op, dat de Staat van oordeel was, dat de banken de hieruit in de komende maanden vrijkomende bedragen nodig zullen hebben voor de te verwachten toeneming der belastingbetalingen. Deze plegen echter pas vooral in oktober een piek te tonen.

Men zou wellicht kunnen menen, dat de Bank voor Nederlandsche Gemeenten op korte termijn weer eens met een emissie zou komen, doch ook al ware dit het geval, dan valt toch nauwelijks aan te nemen, dat storting nog in de augustus/september periode zou moeten geschieden. Valt er dan uit anderen hoofde een sterke verkrapping van de geldmarkt te verwachten?

In de afgelopen week is waarschijnlijk ca. f. 80 mln. aan schatkistpapier afgelost. In de 3 kasreserveperioden tussen 22 augustus en 21 november zal naar schatting resp. ca. f. 70 mln., f. 325 mln. en f. 145 mln. aan schatkistpapier (en andere staatsschuld) vervallen. Eind oktober volgt weer de gebruikelijke kwartaalsuitkering aan de gemeenten. Voorts is traditioneel de herfst een gunstige tijd voor de lopende rekening van de betalingsbalans, waarbij de deviezenreserve pleegt te worden versterkt. Al met al geen factoren die een aanzienlijke verkrapping zouden doen vermoeden. Tenslotte hebben de banken altijd nog de mogelijkheid in het buitenland uitgezette gelden te repatriëren, een mogelijkheid waar zij — o.a. gezien het geringe netto rendement in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten, d.w.z. na aftrek van de nog steeds hoge swapkosten en ondanks stijgende marktdisconto's, — toch reeds gebruik van maken. (Overigens bedenke men, dat buitenlandse uitzettingen der banken niet alleen in valuta op de geldmarkten geschieden, maar ook bijv. door middel van guldenskredieten). Ook lijkt er nog geen rechtstreeks verband aanwezig met de komende kredietbeperking, die immers — ingeval van overschrijding — pas in oktober tot additionele binding van liquiditeiten der banken zal leiden.

Toch zal men het motief voor de verlaging wellicht in deze laatste 2 factoren moeten zoeken. Enerzijds een soort tegemoetkoming aan de banken, die door de kredietbeperking toch reeds ietwat eenzijdig de last van de conjunctuurfremming moeten dragen, anderzijds een zoveel mogelijk tegengaan van een terugvloeien van buitenlandse uitzettingen, o.a. door het ruim houden van de geldmarkt. Deze is inderdaad nog steeds ruim. Van het in het kader van de transactie met het I.M.F. gekochte schatkistpapier ad f. 290 mln. werd reeds prompt ca. f. 10 mln. aan de markt afgestoten.

23-8-1961

Kapitaalmarkt.

Hoewel ook op de kapitaalmarkt nog steeds van ruimte sprake is, manifesteert zich toch enige verkrapping, o.a.: tot uiting komende in een weliswaar nog zeer lichte, doch de laatste weken onmiskenbare, rentestijging. Of deze ontwikkeling zal doorzetten is geenszins zeker, gezien de vele onberekenbare factoren, zoals het effectenverkeer met het buitenland en de mogelijke interventie van de Staat bij het binden van overtollige middelen. Al te veel interventie wenst de Staat overigens blijkbaar niet, anders hadden bij de recente Staatslening aanzienlijk meer liquiditeiten kunnen worden gesteriliseerd, bijv. door het bedrag pas na de emissie vast te stellen.

De strijd om de besparingen wordt op vele fronten gevoerd. Nadat in de afgelopen jaren een aantal banken naast de terstond opvraagbare- en termijndepositorekeningen ook spaarrekeningen hadden gecreëerd, hebben thans de Rijkspostspaarbanc, enkele andere spaarinstellingen en de boerenleenbanken beleggingsrekeningen in het leven geroepen. Of zij de spaarders tot veel additionele besparingen zullen verleiden is nog zeer de vraag. Vergeleken met andere spaarrekeningen is het renteverskil niet zo erg groot, terwijl de voorwaarden met betrekking tot opzegtermijn, minimum inleg- en terugbetalingsbedragen enz. veel van de attractie wegnemen. Animeren kan echter op verschillende manieren gebeuren, ook bij het sparen. Zo heeft Robeco in het kader van verdere popularisering van het effectenbezit, thans de mogelijkheid geschapen tot uitgifte van onderaandeeltjes van f. 5 nominaal, waarmee dus reeds voor bedragen van — thans — ca. f. 25 belang kan worden genomen bij vele aandelen tegelijk.

Voor wie zich de grote emissieactiviteit der afgelopen maanden herinnert is het misschien verrassend te vernemen, dat tot en met juli tijdens dit jaar voor f. 845 mln. aan obligaties en f. 108 mln. aan aandelen werd geëmitteerd tegen resp. f. 1.092 mln. en f. 134 mln. in dezelfde periode van het vorig jaar. De cijfers van vorig jaar werden echter beïnvloed door enkele zeer grote emissies. „Non numero haec iudicantur sed pondere” wist Cicero reeds, er zijn dingen die men niet naar het aantal maar naar het gewicht afmeet. Dit dienen ook die commentatoren te bedenken, die — constaterende dat de resultaten van de Koninklijke/Shell groep in het 2e kwartaal verder zijn gestegen — hieraan de conclusie van een daling van de winst per aandeel meenden te moeten verbinden. Voor een zinvolle vergelijking moet men natuurlijk wel van gelijke aandelen uitgaan en dus een correctie toepassen voor de agiobonus van 10 pCt. van dit jaar, zoals de Koninklijke zelf trouwens ook heeft gedaan in de verstrekte mededeling. Hierdoor zijn immers de thans uitstaande aandelen 10 pCt. lichter geworden dan die van vorig jaar. Van daling per aandeel was dan ook alleen sprake bij omrekening in (gerevalueerde) guldens; uitgedrukt in ponden was er een stijging.

Op de beurs en op de emissiemarkt is het de laatste tijd stil. In de verslagweek werd slechts één emissie aangekondigd — van de Stoomspinnerij Twenthe — maar dat was dan ook een dubbele: aandelen en converteerbare obligaties. Met deze laatste werd weer teruggekeerd naar het sinds lang verlaten systeem de conversiekoers boven de bij uitgifte geldende aandelenkoers vast te stellen, zodat boven de emissiekoers nog geen groot agio wordt betaald. De obligatiehouder heeft dan naast de voordelen van een obligatie een kans op koerswinst. Daartegenover staat dan een, door het agio iets geringer, rendement dan bij gewone obligaties en koersverlies als geen conversie plaatsvindt. Ingeval van conversie heeft de onderneming het voordeel van aandelenplaatsing tegen een per saldo hogere koers dan bij rechtstreekse aandelenuitgifte mogelijk zou zijn geweest. Daartegenover staat dan de kans dat conversie niet plaatsvindt. „It is all in the game”, soms niet.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	29 dec. 1960	H. & L. koersen 1961	11 aug. 1961	18 aug. 1961
Algemeen	395	484 — 383	404	399
Intern. concerns	564	677 — 528	553	549
Industrie	329	437 — 331	369	363
Scheepvaart	176	223 — 174	186	186
Banken	220	251 — 218	242	232
Handel enz.	149	185 — 150	162	160

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.	f. 123,10	f. 115,30	f. 115,10
Kon. Petroleum	1.183 ³ / ₄	1.003 ¹ / ₂	1.005 ¹ / ₂
Philips G.B.	785	758 ¹ / ₂	755
Unilever	789	923 ¹ / ₂	906 ¹ / ₂
Hoogovens, n.r.c.	486 ¹ / ₂	393 ¹ / ₂	388 ³ / ₄
A.K.U.	1.035	1.136	1.115
Kon. Ned. Zoutind., n.r.c.	870	1.030	1.010
Zwanenberg-Organon			

	29 dec. 1960	H. en L. koersen 1961	11 aug. 1961	18 aug. 1961
Rotterd. Droogdok	467		547	535
Robeco	f. 237		f. 245	f. 244
Amsterd. Bank	392		384	369
New York.				
Dow Jones Industrials	616	724 — 610	723	724
Rentestand.				
Langl. staatsobl. a)	4,20		4,05	4,10
Aand.: internationalen a)	2,80		3,09	
lokale a)	3,38		3,54	
Disconto driemaands schatkist- papier	1,50		⁷ / ₈	⁷ / ₈

a) Bron: Veertiendaags beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

R. L. BOISSEVAIN.

Amsterdam Den Haag Rotterdam

Voor het marktonderzoek ten behoeve van tot ons concern behorende ondernemingen (De Bijenkorf, HEMA en Perry van der Kar) zoeken wij een

econoom

chef afdeling commerciële research

Deze funktionaris zal rechtstreeks onder de researchmanager belast zijn met de leiding over onder meer vijf economen en een wiskundige.

Werkzaamheden:

Het marktonderzoek in ons concern omvat:

- vestigingsplaatsonderzoek in het kader van de expansie op korte en lange termijn
- bestudering van de structurele veranderingen in de detailhandel
- bestudering van koopgewoonten en klantengedrag
- omzetramingen
- assortimentsvraagstukken
- onderzoek met betrekking tot reclame en reclame-resultaten
- image-onderzoek.

Vereisten:

Een veelzijdige en langdurige ervaring op het gebied van marktonderzoek.

De honorering is in overeenstemming met de hoge eisen, die wij aan de vervulling van deze functie stellen.

Gegadigden wordt verzocht eigenhandig geschreven sollicitaties, met een uitvoerige beschrijving van de loopbaan en voorzien van een recente pasfoto, te richten aan de Centrale Personeelafdeling te Amsterdam.

de Bijenkorf

Het nog al maar snel toemen van het aantal abonnees van het weekblad

wijst er wel op hoezeer dit beleggingsadvies-orgaan, dat specifiek de belangen van de particuliere belegger behartigt, in een behoefte voorziet.

Te verwonderen behoeft dit eigenlijk niet, want Bel-Bel tracht volledig objectief te zijn; het is in begrijpelijke taal geschreven en zeer overzichtelijk van indeling.

Vraagt toezending van gratis proefnummer.

★

Abonnementen (per jaar f. 19,—; p. kwartaal f. 5,50) kunnen elk kwartaal ingaan en dienen te worden opgegeven bij de Administratie van „Bel-Bel”, Postbus 42, Schiedam.

Het Ministerie van Defensie (Marine) vraagt een

ECONOOM

voor het uitvoeren van bedrijfseconomische onderzoeken en het geven van advies in organisatorische zaken. Doctoraal examen economie (bedrijfseconomische richting) vereist. Leeftijd tot 40 jaar, salariering afhankelijk van ervaring.

Eigenhandig geschreven sollicitaties onder no. 5939/7188 (in linker bovenhoek van env. en brief) aan het bureau Personeelsvoorziening van de Rijksoverheid, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

GEMEENTE HILVERSUM

Burgemeester en wethouders van Hilversum roepen sollicitanten op voor de functie van

sociaal-wetenschappelijk onderzoeker

bij het bureau voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek ter gemeentesecretarie.

Academische opleiding is vereist. Ervaring in het toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek strekt tot aanbeveling.

Salaris afhankelijk van opleiding en ervaring.

Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen in te zenden aan de burgemeester van Hilversum binnen veertien dagen na verschijning van dit blad.

DE TWENTSCHE BANK

vraagt voor haar hoofdkantoor te Amsterdam

twee doctorandi economie

waarvan één voor bedrijfseconomische werkzaamheden zoals kostprijsberekening, budgettering e.d.

en een voor bedrijfs-organisatorische werkzaamheden zoals administratieve automatisering, procedure-onderzoek e.d.

Leeftijd tot 30 jaar.

Schriftelijke sollicitaties te richten aan de afdeling Personeelzaken, Spuistraat 138-150, Amsterdam.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart
Prof. J. Zijlstra.

★

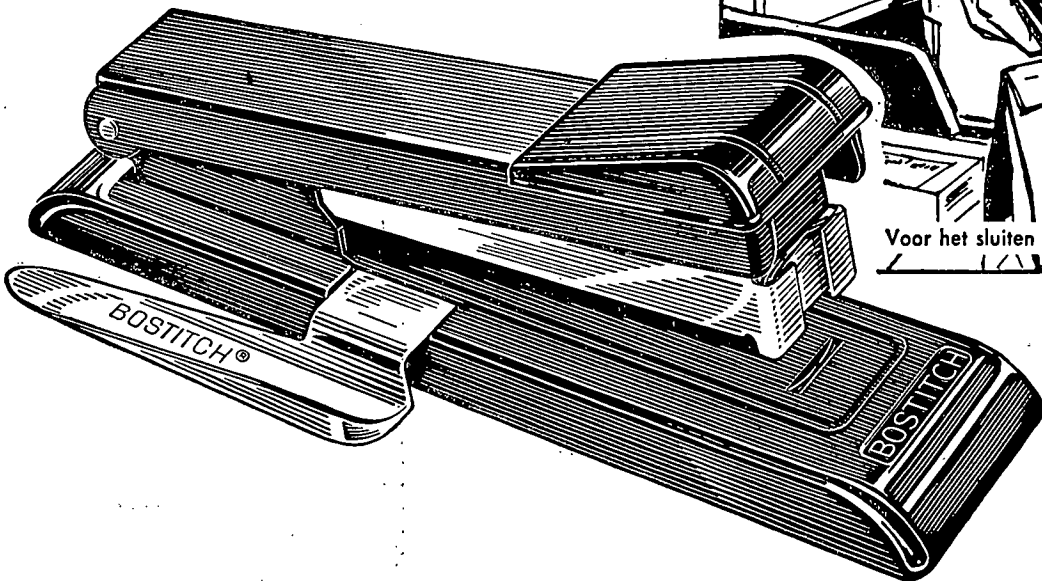
Abonnementsprijs f. 22,50;
fr. p. post f. 23,60; voor studenten f. 19,—; fr. per post f. 20,10.

★

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

HET hechtapparaat voor het moderne kantoor!

De BOSTITCH B8 kantoorhechtmachine, met handige nietjes-wipper

Hechten met de BOSTITCH B8, met handige nietjes-wipper, gaat sneller en is steviger dan het gebruik van de ouderwetse paperclips, die bovendien een stapel papieren in de linkerbovenhoek meer dan twee maal zo dik maken. En — wat bij elkaar hoort, blijft ook bij elkaar!

Het verwijderen van nietjes is heel eenvoudig, want dit sierlijke hechtapparaat is voorzien van een nietjes-wipper. Hiermede kunt U aan elkaar gehechte papieren ook weer heel gemakkelijk los maken en hergroeperen.

Bruikbaar op zo vele manieren, als hechtang of — als U het voetstuk van de B8 geheel openklapt — als tacker om b.v. papieren op een bord of aan de wand te bevestigen.

Vraagt Uw kantoorboekhandelaar om zo'n handige BOSTITCH B8. Mocht hij ze niet in voorraad hebben vraag ons dan even om adressen van leveranciers in Uw woonplaats.

BOSTITCH
hechtmachines en hechtinielen

hechten beter — hechten sneller

Alleen-importeur:
DEKKER-VERPAKKING N.V.
W.Fenengastraat 21, Amsterdam
Tel. 59765 (4 lijnen)

* gedeponeerd handelsmerk